КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ОКТЯБРА МАЬЛХА ЗIАНАРАШ

Кхоана республика къахьегамхоша дезду Нохч-ГIалгIайчене Советийн Iаьдал даьнна 50 шу дизар

ЕРА, 28 МАРТ, 1968 шу. № 38 (4518). Мах 2 кап.

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIайн обкоман, Нохч-ГIалгIайн АССР Лакхачу Советан а Министрийн Советан а орган.

Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛУ 1923 ШЕРА ДУЬЙЛА

КЪОВСАМИЙН КОТАЛОНИЙН НИКЪ

Вай республика къахьегамхоша баккхалдоккхуш дева ду — Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал отталь 50 шу дизар. Из сийлен дог гIеддоккхуш дола цIей айхха дуьвадена да паччахьа Россеи КъилбаседанКавказен колониальни режима зIанаран чийна йолча Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцеца.

Революци хилалехьа къелен мацален, халкъа балан сагатонийн мехкаш, паччахьа режима Iазапи ихы мелагIа доллап «шийн» эксплуататорий Iазапи тIалаьтта мехкаш дар Нохчичен ГIалгIайчен.

Паччахьа самодержавин дIалакхарахи Советски Iаьдал отталдарахи бола кхаъ сихха дIабаьржар юрташка а лаамаш нах мел бахача меттигашка а гIолла. 1918 шера март бетта городе Пятигорске хиллача Тирка йистерча халкъийн цхьалгIча съезде кхайкхайкхир Тирка йисте Советски Iаьдал отталар, Терски областах РСФСР-н юкъе йола Автономни Советски Республика еш хилар, баккъал тIаийпар В. И. Ленин корте вола Халкъа Комиссарий Совета Iаьдал.

Советски Iаьдал бахьан долаш лоттабаьча къовсаме дегIа а кхар, чIогIа делар лохаргдолуш халкъийн доттагIалл. Сийлахь-йоккха Октябрь лотбаккхара гIуллакха дукха мезан дIадоккхуш тешамечо лениницаша С. М. Кировен Г. К. Орджоникидзеен. ЦIанкха а бицдургйоцучу цар цIерашца юкъаенна а КъилбаседанКавказе а иу дахьье Нохч-ГIалгIайчу а социалистически революци яьккха котало.

Хааьъо еза а хетал дег чу лоаттаю грозненски болхлой, Нохчичен ГIалгIайчен лоамарой, Тирка йистерча къахьегача казакий отрядий тIемаш доттагIал вIашагIехьдаьккхача Даьхен сийлахьча къонгий Гикало Николая, Шерипов Асланбека, Ахриев ГIапура, Зьянов Александра цIераш.

Советски Iаьдал даьннача хьалхарча шерашкне а дена лоаман къеча махка, дас еча тайпара, йоккхо яьй Коммунистически партен Советски правительствал, В. И. Ленина ше а. Ахчанца ноккъостал даьк, къеча нахьа дIадекъа дукхха кIален вIаи дийтал.

В. И. Ленина ше Кавказа коммунисташка дийтача письмо тIа дог тIаре даккхала йоккхий Кавказера Советски республикаш. Кавказо халкъийн доттагIала образец гойтаргйолгах дог тхьма ше хилар белгал а доаккхаш. В. И. Ленина хийттар кхоачашдинад.

Маьрша къахьегам дIаболадаьккхул тIеьагIа Советски мехка вежарашха долча халкъий а агара хьалхарча арганда сийлахь-доккхача орсий халкъа а новкъостала бокхха нах хьабалар Нохч-ГIалгIайчена. 1922 шера махка аттара хьаьтта тIеэ хьадахьь химпоч нехдаьтта декхара бергига къахьчар вай мехадаьттакой. Партен правительстван ламаза мах бир грозненски пролетариата карагIадьнача тIехвайна дахкийча хIанай. 1918—1920 шерашка къулбехьен-орсий контрреволюцеца духьала гера кара а ийна турпалле къовсам лоттабарах а мехкаьтта промышленность юхаметтоттаярах а 1924 шера Цуьна Байракха орден елар цуьна.

1931 шера хьалхара пятилетка хаьал хьала кхоачашъярах Ленина орден елар «Грознефта» объединененан цуьн эрригача предприятешан.

Социалистически обществе хьахьарта хьежжа мехка дегIа а кхар аргаодилаш тоа а элар къамаш боцъонийн гIулакха халкъан шоай лоIам тIа далара формаш. Вежарашха долча халкъашта лорах 1934 шера январе Нохч-ГIалгIайн автономни область йир, хIаьта 1936 шера декабре цунах Нохч-ГIалгIайн Автономни Советски Социалистически Республика яьй.

Сийлахь-йоккха Даймехка тIом лаьттача шерашка Советски Союза дерригача халкъашца цхьана социалистически Даьхе сий, паргIато, лоIам лорабеш хилар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой. Царех эзарнашта орденашии медалашии еннай, хIаьта майрагIа волча 36 тIемахочоа Советски Союза Турпала цIи елар. Царех ва мехкдаьттахо Нурадилов Ханпаша, полиграфист Заболотний Иван, студент Гайдуков, кхыбараш.

ТIом сецачул тIехьагIарча шерашка советски халкъо дерригача дуьнена дIахьекхар бIарга ма лайнача тайпара сиха халкъа боахам юхаметтаоттабеш хилар. Вай республика промышленносто, пхе шера пламаш кхоачаш а ех, хикалгахьа бойкла гIа баьккхар, кердача технически зарда тIа яьлар. Хьахиннад химически газовий дараш а долаш дола промышленноста керда доакъош.

Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал отталь 50 шу дизар белгалдоаккхаш вай цоккхал лепш юхахьеж воаш хьабенача раькъага. Промышленни производства боарам укх 50 шера 69-зза лаккхбеннаб, хIаьта йоккхача промышленносте — 75-зза. Мехкдаьтта 11-ззачул дукхагIа доаккха шу юкъа.

ЛоархIаме хуьцамаш хиннад республика юрта боахаме а. Хьалха тIехьабиса, бекъабоцца хина ма чIоагIа дегIаеча социалистически производство а хинна дIаоттаб. ДIадуваш дола лаьтташ 288 эзар гектарагара 461 эзар гектарага кхоачаш дукхагIа хиннад. Кхее йоалаьй комсаш, шекара свекла, тхьамка, хуга, элитабоновн ярам санна йола культураш.

Овлангара дена хувцамаш хиннад культурни фронте. Сийлахь-йоккхача Октябрал хьалхагIа нохчийн гIалгIайн кхыметтел шоай йоазув а хиннадац. ХIанз республика я дукха общеобразовательни школаш, ши вуз, специальни юкъерча дешара заведенеш. Советски сага кхетам баларш гIулакх дена ха кепайоазув, радио, телевидени, культурно-просветительни учрежденеш. Кхалахьа политически экономически боккъонаш хьатара хуга Iалашхаьа Советски Iаьдало.

50 шера историе чухь йоккха событи яр 1965 шу чакхдоалаш республикана Ленина орден елар. Iз дар халкъа боахам дегIаяккхувача даьхача къахьегама таламий партен правительстван лакхха мах бар.

Иа локкха совгIат даларо жоп а душ, республика къахьегамхоша шоай политически къахьегамен хьинар чIоагIа ай а дах къовсам лоаттаяшбир пятилетка хьалхарча шин шера план хаьал хьалха кхоачашъяр дуьха, дикка тIехкхоачашдир шоашта тIаийца социалистически декхараш.

ХIанз Нохч-ГIалгIай АССР-е, берригача мехка а санна, къахьегама кердача боламо юхь йолалаьй пхе шера план хаьал хьалха кхоачашъяр а В. И. Ленин ваьча дийнахьа дена 100 шу дизара даха доагIача тайпара накъадахар а духьа.

Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал отталь 50 шу дизар дешар — Коммунистически парте Ленински къамий политика котъялара, вай Сийлахь-йоккхача Даьхен халкъий доттагIален вошах тIехь вIаши доча новкъосталлен илеаш котъялара дола къаьста тешал.

СССР революце Музейна Ленина орден дIаялар

26-ча марта Москве революци ветеранаша, предприятейи учреждени вакалаша цхьана СССР Паччахьалкхен революци Музея коллектива торжественни заседани хилар. Из хетаьяр революце Музейна Ленина орден дIаялара. Цун коллективала из доккха совгIат деннад Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце идеяшта, СССР-е социализми коммунизми хьалъяра исторически опыта пропаганда яра дахьье доккхий хIамаш карагIдуваьрах, къахьегамхошта коммунистически кхетам баьара гIулакха дика болх барах.

Орден дIаелар КПСС ЦК Политбюро членала кандидата, КПСС ЦК секретара П. Н. Демичева.

ФИЛОСОФИЙ-МАРКСИСТИЙ БЕРЛИНЕРА КОНГРЕСС

БЕРЛИН, 26 март. (ТАСС). «Карл Маркса философски хьехами цуй актуальни лоархIами» — ишта я Берлине гулъеннача философий-марксистий конгресса тема. Цу шеррача марксистски форуме дакъа лоац Германски Демократически Республика философе, общественни Iилмай, пропаганда даькъерча 1.200 совгIча специалисто а хIаьта шитта Болгарерча, Венгрерча, Вьетнама Демократически Республикерча, Монголерча, Румынерча, СССР-рча, Чехословакерча хьаьшаша а.

Конференцие керттера доклад йир СЕПГ ЦК Политбюро члена Курт Хагера. «Фридрих Энгельсаца цхьана Карл Маркс хьакхелла а Владимир Ильич Ленина дIаво дегIайоаяь а диалектически исторически материализма философи, — аьлар К. Хагера, — историе эттара иза болажагIа болча социальни, политически, духовни болама теоретически лард я.»

Конгресса заседане ишта къамаьл дир академика Ф. В. Константинова.

Вьетнамски дешах лаьца резолюци тIаийцар конгрессе дакъа лоацараша. Цу тIа зеIаьзнна бехке ю евзаний оамалехье йоаца США тIом бара методаш. ДРВ территорена оакхарой хьисапе бомбаш чуеттар. Резолюце тIа белгалдоаккх вьетнамски халкъо шоай даьхен паргIатон лоIами бакъан долаш лоаттабеча турпалерча къовсамца солидарность хилар.

В. И. Ленина ер сурт дихкина П. А. Оцупас 1921 шера Коммунистически Интернационала III-ча конгресса заседани болаш.

ТАСС фотохроника

СИЙЛЕН 50 ШУ

И. А. АЛМАЗОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Министрийн Советан председатель

Октябрьски революце [illegible] га хуне цецдаьккхар. ДIадоладелар Маркса, Энгельса, Ленина хьаькъале белгаладь хинна адамен боккъонна зода истори. Вай заман дуьнен коммунистически болама колыбель а хинна дIаийттай вай революци. Цун байракх тIал социализми коммунизма маькъ тIа дуьнен адамех цхоагIа дола дакха этта.

Сийлахь-йоккхача революце организатори цун баьччен парте яр. Капитализмаца къовсам лоаттабе къахьегамхой гIоаттабир парте, хIаьта вай мехка ух котбалар вIаштIехь а дайккхар.

Коммунистически парте кулгалца социализми хьалъяра ленински теори вахаре чакхъяьяккхай Советски мехка.

Кхоана Нохч-ГIалгIайчене Совета Iаьдал этта 50 шу дизар дездергда вай республика къахьегамхоша. Россе эрригача къаман районашта цунца цхьана Нохч-ГIалгIайчен аланий вахаре къаьстта боккхача лоархIаме дар Октябрьски [illegible] котъялар.

Совета Iаьдал бахьан къовсам лоаттабе Терски области цхьа фронт вIашагIйоллара бокха лоархIам болаш хилар 1918 шера РКП(б) ЦК указанех С. М. Кировен С. Орджоникидзен чакхъьаьд Терски областа къахьегамхой съездаш. 1918 шера январь бетта чакхъяьннача хьалхарча съездо лоархIаме стратегически декхар белгалдир — Советски республика ю а лоахаш контрреволюцена дуьхьала хургйола цхьа бIарчча революционни фронт вIашагIйоллар. ХIаьта цу шера 17-ча марта Пятигорске гулъеннача Тирка йисте дахача къамий съезде Советски Iаьдал къоабал а деш В. И. Ленинга укх тайпара телеграмма хьайтар: «Халкъий Терски областной демократически съездо тахан 4 марта халкъа Комиссарий Совета Iаьдал бакъала тIаэпа аьйна сонам а бах, съездо Президиума тIаланлад Совет къоабалъейга».

Съездо Терски халкъа Совета керда состав хержар.

Цунча шкъеилхар Шерипов Асланбеки Ахриев ГIапури, Ахриев къамий дешашта вола комиссар а волаш.

50 шу хьалха ишта Коммунистически парте кулгалца, орсийн кхыча вежарашха долчен халкъашца новкъостал а деш, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша пролетарски Iаьдал хьалдайир.

Цхьабакъда, гера Iоийдалахар контрреволюце. Тирка йистерча казакашта керте лаьттараша, кхыча нехкий капиталисташа хьал а долаш, меньшевик Г. Ф. Бичерахов керте а волаш Советски Iаьдала духьала мятеж вIашагIъелар. Н. Ф. Гикало кулгалдеш хиннача Грозныйрча пролетариатой къеча нахен шоай пролетарски декхар чIоагIа доаш лоархIаш хиларах, уж дика вIаштIехьдаьяжен дена долаш хилар. А. Д. Шерипова кулгалдаьча нохчий Цеча Эскаро новкъостал дарах вIаштIехьдахьар бIаь дийнахьа лаьттача тIемашка бичераховски бандаш йолаш.

Цхьабакъда, 1919 шера февралехь Деникина кIайгвардейски бIо чубаьржар Нохч-ГIалгIайчене. 1919 шера феврале цар дIалаьцар Грозный. Революционни низам тIехьашка дахар. Цар вIашагIъехьар кIайгвардейцашта ходдамболлаш йола духьале ей хинна партизански отрядаш. Революце гIулакх бахьан долаш шоай се на кхоаш летар орсий, нохчий, гIалгIай, хIирий, черсий, балкхарой, Къилбаседа Кавказерча кхыча халкъий къахьегамхой.

1920 шера марте Грозненга цхьана наступлени йолайир XI-ча Эскаро ноцетически бIумен. 1920 шера 17 марта цар хьалаьцар Грозный, хIаьта март бутт боаш кIайгвардейцех Iоцiейир Нохч-ГIалгIайчен эррига территори. Юхаметтаоттар Советан Iаьдал.

1920 шера 17 марта Владикавказе хиннача Тирка йистенна дахача халкъий съезде хьакхайкадир Нохчийн Цаьсарепи округех детташ хинна Нохч-ГIалгIайче юкъе а йолаш Горски АССР вIашагIйоллар. Цхьабакъда, иуа тIехьагIа республиках дIа а къаьстаю, хьалхилар Черсий-Балкхарой, Нохчий, ГIалгIай, Хирой автономни областаш. Горски АССР дIаяьлар. 1934 шера январе вIашагIеехар Нохчийн ГIалгIайн автономни областаш, хIаьта 1936 шера 5 декабре Нохч-ГIалгIай АССР йир царех.

Тирка йисте революци гражданскин тIом лаьттача шерашка дена долаш гоьза командираш, партизански отрядий кулгалхой, военни комиссараш хиннаб. Вай республика халкъо цIанкха бицдургбац Г. К. Орджоникидзен, С. М. Кировен, большевистски организацей, кулгалца контрреволюци йоха а еш Тирка йисте Совета Iаьдал чIоагIдаьраш, Республика къахьегамхоша дуккхал дена лагахкай Н. Ф. Гикало, А. Шерипова, Г. Ахриева, А. Зьянова, К. Левандовски, иштта дуккхача кхыбарий цIераш.

Гражданскин тIом чакхбаьлча халкъа боахам юхаметтаоттабара балхаш дIадоладелар Тирка йисте. Кхьа шера лаьттача Гражданскин тIемо Грозненга мехкдаьтта промышленность йохаяьяр, халача хьала тIа яр кхыча промышленноста отраслеш, транспорт. Бакъда боххлоша турпала къахьегар.

1919—20 шерашка контрреволюцеца турпалеш къовсам лоаттабарахи мехкдаьтта промышленность юхаметтаоттаярахи 1924 шера Цеча Байракха орден лу Грозненски пролетариата.

Хьалхарча пятилеткал доккхий толамаш даларах — пхе шера план шин шерех ах шерех кхоачашъярах 1931 шера Ленина орден лу «Грознефта» мехкдаьттахошта.

Иштта дика къахьегаш, технически прогресс дегIайоалаеш чакхйоаг пар шоллагIа, кхоалагIа пятилеткаш а. ХIанзара Нохч-ГIалгIайче йоккхача социалистически индустре; дукхахьа доакъе деттача колхозно-совхозни производства республика а. 1913 шерца найсбеча 69-зза лаккхбеннаб республике промышленни производства боарам. хIаьта йоккхача индустре бар — 75-зза, мехкдаьтта 11,1-зза дукхагIа доаккх, машиностроене продукци 934-зза, кхачан промышленность 295-зза, электроэнерги 1928 шерашца найсбеча — 71-зза.

Дукха товар тела социалистически производство а хинна тIаоттаб толамагIа йолча техникаца кийчъяь республика юрта боахам.

Революци хилалехьарча Нохч-ГIалгIайчу ахкха цаI дара йоккха промышленни центр гобол Грозный гIалаш. Советски Iаьдал доттача шерашка укхаьа хьахинний керда городаш: Гудермес, МалгIабик, Аргун, Назрань, болхлой посёлкаш Горагорски, Карабулак, Новогрозненски.

Хувцаденнад городайи юртийи сибат. Цига хьалдеш деттa культура цIенош, клубаш, школаш, больницаш театраш, библиотекаш, мехкаш чуйо цIенош, торговлен общественни кхачанан предприятеш, коммунальни бытовойи гIуллакхаш ду предприятеш.

Социалистическа экономика дегIаяро овлангара дена хийцад къахьегамхой цамар, быт, мировоззрени, тоабаьа дерригa материальни духовни низаш, Iилма, техника, искусство, литература.

ХIанзара Нохч-ГIалгIайче — беррига нах йоазув-дешар хоуш йола республика, 11 эзар совгIа хьехархо а 250 эзар дешархо а йолаш йола 464 общеобразовательни школех бола бечен юрташкарчен лагирхой 89 школен а республике йолх беш.

3 лаккхерйен 13 юкъерча специальни дешара заведенешка кийчбу тайп-тайпарча профессех бола специалисташ. Вахача наьах хIара 10 эзар сага лоархIаш 254 студент ва вайшта, хIаьта дешара дерригa тайпашка чулаьцаш 300 эзар совгIа саг, вешта аьлча вайшта бахача нахах хIара кхоалагIвола саг дешаш ва. Вузий кафедрашка, Iилма-техкама институташка, учрежденешка болх беш 1500 Iилман болхло ва, цу даькъе 9 Iилман доктори 221 кандидати.

ТоIаь йоалаш, цхьакха бокъо йоацаш яр Нохч-ГIалгIайчен кхалсаг революци хилалехьа. Iадатпане шоройтен шкоп а дах дIаоттаяьккхар дукха истий кхувлинга, нускал эцалгеи дохкилгеи, маьре ялар за кхачака йола йиIнгаш маьре ухийтилга, кхалсага сий лоттIадеш йола кхы тайпа порядкаш. Уж дерригa ма йиш йоацаш дола гIулакхаш кхы хIанз а доагIаргдоацаш цIенлаь дIадаьхад.

Толаме дегIаьх бахача наха медицински гIулакхаш делга Республике я 206 медицински учреждени, революци хилалехьа хиннарел 60-зза дукхагIа. Санитарни авиаци, Цхьай зетта станци, туберкулеза духьалара, кожно-венерологически, онкологически диспансераш я. Республикерча санаторешка, салоIача цIенашка шоай укхацIено тоам эзараш болча къахьегамхоша, хилаза даргдоаца медицински новкъостал кхоач царга.

ДукхагIа еха культура учрежденеш. Республике а паччахьалкхен филармони, кхайн халкарой ансамбль, музыкальни училищен школаш. Эзар совгIача клубо, киноустановко, театро, библиотеко гIуллакхаш ду къахьегамхошта.

Эрсий, нохчий, гIалгIай метталa арадув 4 республикански, 14 районни, городской газеташ, литературно-художественни ши альманах. Цкъара йола тиражерча хIайдоалонтирах 178 эзар экземпляр я. Шерра дегIаенай Нохч-ГIалгIайчу радиовещани, телевидени.

Немецко-фашистски палчхашца лоаттабаьча къовсаме денанлера гIулакхаши майрали гойтарах вайцигарча эзараш болча тIемахошта Советски Союза орденаши медалаши еннай, хIаьта къаьстта белгалбаьккхача тIемахошта болхлочоа-мехкдаьттахочоа Нурадилова, хьехархочоа Бейбулатевна, болхлочоа Заболотнена, дуккхача кхыча Советски Союза Турпал яха ерa цIи еннай.

Халкъа боахам дегIаяккхувача толамаш лахарах 1965 шера 13-ча декабрерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаца Ленина орден еннай вай Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республикана.

Советски Iаьдала 50 шу дизаре сийна халкъа боахама планаш, социалистически декхараш хаьал хьалха кхоачашдара йолаьча социалистически ахьа юкъе а баха, болхлоша, колхозхоша, специалисташа толаме кхоачашдир тIайийна хинна социалистически декхараш. Цу юкъе котъяьннача 20 коллективана даим лелйе памяти Ше байракхаш еннай. Социалистически экономикен культурен дегIайхувлача дика дIахьаш карагIдуваьрах Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара сийна Нохч-ГIалгIай АССР-а 1967 шера 13-ча октябре КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета, ВЦСПС памятни цIе байракх еннай.

Нохч-ГIалгIайчу Советски Iаьдал хьакхайкадаь 50 шу дизар сийлахьа деву сийлахь-йоккха Ленин ваьча дийнахьа дена 100 шу дизара даха доагIача тайпара накъабахара, пхе шера план хаьал хьалха кхоачашъяра социалистически ахье баьннача вай къахьегамхоша.

¹) Къаьнача стилах.

ЮБИЛЯРА СИЙНА

Республика предприятей болхлой, юртбоахама къахьегамхой, интеллигенце вакалаш бар селхан сарахьа М. Ю. Лермонтова цIерагIча драматически театре гулбеннараш.

Уж баьхкабар Сийлахь-йоккхача пролетарски писателa А. М. Горьке 100 шу дуза ди дезде. Торжественни собрани хьаела КПСС Нохч-ГIалгIай горкома секретара А. Я. Давыдова. Цул тIехьагIа «А. М. Горький Сийлахь-йоккха пролетарски писатель-гуманист» яха доклад йир республика писателий Союза правлене председателa Ахматова Раисас.

Юкхера А. М. Горьке «На дне» яхача пьесах шоаш кийчъяь спектакль оттайир М. Ю. Лермонтова цIерагIча драмтеатра артисташа.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН

Партийни дешара системе дукхача шерашкен толамен болх барах а республика къахьегамхошта коммунистически кхетам луча хьинаре дакъа лацарах а КПСС обкома бюрос КПСС обкома Сийлен грамоташ еннай:

Логинова Марта Сергеевнайна — КПСС обкома политически дешара ЦIен штате йоацача консультанта.

Умнов Владимир Ивановича — Ленински района «Красный молот» яхача завода марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Калимов Вахе Авяковича — Надтеречни района «Озерный» яхача винсовхоза марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Ковальковский Борис Тимофеевича — Гудермесски района локомотивни депо марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Панфилов Борис Петровича — «Малгобекнефта» НПУ 2-ча мехкдаьтта промысла марксизма-ленинизма школа пропагандиста.

Веркин Леонид Семеновича — Шелковской района «Червленский» колхозе марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Боров Зоарбика Мурада — Наьсарен района дIа-хьа лелача № 432 йолча механизированни колонна марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Ковтун Василий Ивановича — Грозненски района 1-ча Мая цIерагIча колхоза марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Долтабаев Аьгlамарзий Хасойна — Советски района Ленина цIерагIча колхоза юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Карпенко Татьяна Григорьевнайна — Заводской района КПСС XXIII-ча съезда цIерагIча промысл-завода юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Амаев Иван Ивановича — Ножай-Юрта района Гагарина цIерагIча колхоза юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Кузнецов Василий Николаевича — Сунженски района Серноводски юртбоахама техникума марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Якшаатов Хасмохьмади Элбердa — Шаьлан района «Пищемаш» яхача заводa марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Полуянов Василий Павловича — Октябрьски района Грознерча станкостроительни заводa марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

Рахимов Темир Фасхутдиновича — Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Индербиев Вахий Гиланиа — Ведана района К. Маркса цIерагIча колхоза юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Маруа Борис Петровича — Старопромысловски района «Старогрознефта» НПУ электромонтажни цеха КПСС историех йолча семинарски группа пропагандиста.

Гайна Антонина Ефимовнайна — Наурски района «Россия» яхача колхоза юкхьанцарча политшкола пропагандиста.

Сакаов Ахьмада Iадала — Урус-Мартана района «Горец» яхача совхоза марксизма-ленинизма лардий школа пропагандиста.

СОВЕТИЙ ІАЬДАЛ КХАЙКАДАЬ СЪЕЗД

Пятигорске Терски областа халкъий съезда II-ча сессе С. М. Кирова яь доклад

БОККЛОЙ, АХАРХОЙ, КАЗАКИЙ, ПОАМАРОЙ РЕСПУБЛИКА ЯР ДУХЬА!

Новкъостий! Гражданаш! Нагахь санна Моздоке диннача халкъа съезда хьалхарча сессе ерригачу Россе вахара юкъара хьалеши Терски областа вахара хьалаши къахьегача халкъо къовсам лоттабеш чакхдьийнад вай хьаделе, съезда шоллагІа сесси гулъенний вай догдоахареш кхоачашдара лоттабеча къовсама вай юхебиса мизи юІани сомабеккха безаш йолчу событеш хьалхина. Вай мел лерхІараш ерригачу Россе къахьегача нахьа Республика оттайича мара кхоачашдулург ца хилара мукІарло да дезаш йола событеш тиннай вай арахьарча фронте.

Германски полчищай наступлени йолаеннай вай Малабузахьарча фронте. Из наступлени йолаелла дьалхагІа йіаьхача хан хилар хІанзарчоа са юьца безам боецаши, цхьабакъда, германски империализмо динексаш йоацаш йола, вешта аьлча мехкаш дІалуьцаргдоацаши контрибуцеш йоацаши йола а халкъаш шоай мукъагІа дитара лерда тІа латташ йола а революционни машара формуле цхьаккха дича а бакъаь дІатІаца ца тигарца чакхьаннеи йолу машара переговораш.

Россера вахар хуьш дукха ха яьккхача германски империализма дег тийшад, из буржуазни строя наькъа тІа юха тІеерзве могаргдолаш йола элементаш Россена шийна чуъе ца хилара. ХІаьта болхлой, семтий, ахархой республика хоадамболлаш чІоагІъеш Росси аьллача хана германски полчищаш Россена юкъе чуэьлхай, цул эттара революционнигІ долча дег чу — Петроградa чуэппа безам болаш д я...

Централни Россе доладеш Советий Іаьдал хиннеч хана уггаре кертe аьнна къувзаш йоаккха чьеттен буржуазни яр. Масала, вейцига хІанз а я ше дийна лоархІаш йола горско-дегестански правительство, вейцига хІанз мара кхотадала доладеннедац революционни демократе низеш. 25-ча январе, революци йолаеннечул тІехьагІа шу гергга ха яьнча мара юкъарчий боацаш вІашагІкхетен ше хабарешта а ца гуллуш, революционни творчествана гулъение — ишар чІоагІа, майрра, хьадда дІахгайкадам вІаштІехьдолаш яцар Терски областа демократи. ХІаьта, нагахьа санна из ншта дале, ахархой, болхлой, казакий, поамарой Республике лоравора возуш яы а боккхагІча лоархІама йола дезa вайна. Кхетаде деза, арахьара вайна тІеэш йола наступлени бирса кхерам шийн болаш хилар, тІена аьлча Россена чухьа хьа ца лоацеш юсаргъяц из. ХІаьта, нагахьа санна бокъонца бола революционераш хІанз дог вазаш а арахьара тІайоагІача наступленеца къовсам лоттабара дерригa низаш гулдеш а бале, цу цхьан хана йолаш а эшхама аттув бола тьелаш Россена чухьа вІаштІехьдала хьожаргйолаш йола элементаш. ХІаьта нагахьа санна духьал цу йоаухеша контрреволюционни низаш вай хІанзе а юстаре ца кхоссе, вай нагаден хІалакден хьовргда уж. ІалашоагІе боккхача лоархІама да областе бакенах шин дакъа — хьал даравтен хьал доацаш — бекъаре а цу тайпара вай гІулакхаш кхетаде демократиа торо яхара а дехар...

Цхьа йола вайна вай низаца могарг ма дий а Терски областах вай лоархІадерг ма дий а аьнна хета дезац. Селхан чІоагІа лерхІа захьланаш мел хьраца, — цар дуьцар кхетам чура доагІаш а доацаш, политически уйлаи оаз я аьнна хет со, — нагахьа санна гІалгІаъца переговораш ен хиннеча вай машара делегацега цар хоаза ладийгІа хийнадаьарe, цар кхетадергдар, хайнаш гІалгІай демократенех юкъе буьззам оттабеш доле чаьккъаш хІанзле а доацаш хилар. Уж дІахо даьа мара деза, тІакхха вай гера а доацаш дІа кхоачаргдар дерригa дешаш къастадерга.

Дегабуам сое чІоагІа беш хила а мег аз, цхьабакъда, ер дешаш терка дал оаш. 25-ча январа тІехьагІа областа сатем эттабар. ТІакха цІаьххь 15-ча дийнахьа, съезд хьаеллача дийнахьа, духьал 15—16 февралe, Сунже тІом болабеннаб...

БІеха куьг дe халкъа съезд юкъагІъеккхер, къахьегамхой вІашагІкхетара гІулакх юкъагІдаккхер духьа болх беш.

Ингта болх бу цо Нохчашкахьа а...

Цу доллача хІамаше вай тІатьел, новкъостий, вІашагІкхетара, хІана аьлча, боккъала а яx аз, нагахьа санна къахьегача халкъий низаш вІашагІъйоара ларда тІа чІоагІдала вайна ца лой, Терски областера вай революцег юкъагІъюсаргъа, кхьагІа бусарба вай ерригa шийшаш дохаши машара наькъаца дІадагара ниьс.

Цута хьоргда, из доала хІана ер ерригача Россe цхьатерра мара дулургдац, хІана из — ерригача Россе цхьан тайпара вахар оттадечул тІехьагІа мара хургдац. ХІаьта цу хана контрреволюце бІехача кулго халькъаш шойла вІашкаьтеннаргда, тІакха вай Терски областа демократех, вІаштІехьбьннеш лиза хьсемпа, хер а юсаргъац...

Цхьанта а яx аз, нагахьа санна вай дерригаш а бокъонца «Болхлой, ахархой, казакий поамарой Республика» язча возуш гонахьа лаьрхІа кхота ца лой, вай укхаза долчача хІамах далерал соагІа, хІана арахьаре тІабоагІача кхерамца къовсам лоаттаберий оагІув хьал а лоацергбац. (ТІоараш тох).

Але дезаш да, вай демократе сахетам мел лакхбеннабала а, мел аьлча а, бокъонца бола революционни сехетам бац вай укхаза. ХІана аьлча хІанз а ду съезде укхаза де бокъо йоацар доле къамалаш...

Моздока айса аьнар ерга аз. Оаха цига баьдер шеpра доезаш доле цхьа истина: областе вахар вІаштІехьдаккхара берригa дьалеш юстара кхоса безаш хилар. Лаьтта хоаза тервал а дад, дьака деза, цига тІа фу йоаш а цу тІа Іакархк дукха йий а. Сона дайцар къахьегача низа къашташ лорадар духьа вай низаш гулде, уж вІашагІтоха, хьаргдахьа деза вай, шишь. ХІаьта Учредительни собрани аьлла аьлла, из беха керттерча дешаш юкъе кІезига теркъаьен ду. ХІаьта практически вайна хоа, нагахьа санна вай гулбойе, цига эттера къалхара чІоагІдар локкоатьераш исторически таптара чу кхоса вай ца кхуьш баеараш боле. (ЧІоагІа тІоараш тох).

Вай аз, тешт дацча Учредительни собрание дала, хьайт дале кІараа беттарa цига аха а кийча да вай, цхьабакъда, нагахьа санна вай аллача тайпара цхьа гІулакх цига вІаштІехьа хулеш цига хатта Іадар чІоагІдере тайпе баргашнарга догдаде йоаш гул. ХІаьта вай мутІараш чІоагІдаллемца йолча хана, из догдоашейла йоацшта вайна мел хьача хана, — хІанз вай учредительни собрани сихагІа гулъяра бокъонца тІехьабараш вай моастагІий ба, — казакига нохчочунца а, вІаьта гІалгІачунга казакаца а гъамала мел ца дулуча хана, духьал вайна йола боаш хургъа Учредительни собрани...

Нагахьа санна хІанз цахаддаш, дийнахь а бус а, Терски областе эттера дийнагІа долча дегІах цІий мехкаш дале, нагахьа санна областa эттера тоаеннагІа йола мотнгаш Іоюжьеш иле, из да гІулакхаш кІезига хуьсаденнадаь. Вай хІанз воаш теш а долаш дийнетар хинна вай дале а цхьабакъда, гоннахьара хьалаш унзаро хала да. Сона хац, нагахьа санна уж съезда миний соотношени хуца ца лой, вошта хьалхашка леттана дехарах вай миша лоархІадергда. ЧІоагІа хайа а хеташ аз аз, бІарчча лаьрхІа лорадаи машареи моастагІий бе ахаш укхаза цІи тІайийтрича халкъий зІийнаш укхаза тузоцни депутаташта юкъе ца хилер. Аз шитта тешаш бола лархІац уж, кхоачамболлаш революционность йолаш да аьнна хет сона. ХІаьта, нагахьа санна кхоана уж вайна юкъе хулара, деттакъе итт процент кІалкардаьнна хургдар вейцига революце гІулакх.

Цхьабакъда, кхиметтал хІанз а бакъду аз, нагахьа санна Шолжам Тийрчен йистоциe мехкаш кьаеле цІий а дале, вІаштІехьбаьккна а баьккна беш тІом я бале, — нотбашнарга цига хургбац, машараш мара хургбац цига. Доже цІий тоаттеаш мейкиш а йитт, цига революционни демократи нот а яргьа аз ахеча хана, из баьнеш тІоараш дийттаp оаш, цхьабакъда, Тирка йистерчи Сужерчен тІема тІоараш детта дезаргдац. Кхетадеш шоай, юххера а, шоана а, казакаш, шоана а, поамарой, аххе цаІ мара боаца низ, — фуннагІа-моллагІа даь а, фуннагІа-моллагІа хуле а, шойла вІаши вовшашка куьг кховдадар...

(Доклад воацъаь кепаех).

СОВЕТСКИ ХІИРИЙЧЕ

Революци хилалехьа як тІарча къьерех, портняжии, етточен дІеи тІа долачен кирпишки, винокурни, кондитерски, кхьача катибча производстваех латташ яр ХІирашкахьара промышленность. Эттара йоккхагІа йола предприяти яр болх беш 400 болхло а волаш йола франко-бельгийски акционерни общества «Алагир» яхa завод.

Технически тІехьайкое, лаьтта лалара культура лока, баха дах сов лисха хилар, лаьтташ ца тоъаш—наггаха дар ХІирашкахьарча юртбоахама производства гІулакхаш.

Царизмо ХІирашкахьа оттаьча тІема-полицейски режимо ІотеІадора къаман культура, миччa бесса гІерта а дегІайоалае гІортар. дІайовкхадуш йоеца духьале а хинна латтар из дІанешка, сердалонта бодача наьхьа тІа. Йоазув-дешар ховш бола лах 12—13 процентагa дІахкоачаш мара бацар.

Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революци котъллара мара кІадхаръяккхаьзар ХІирашкахьа, цо хьийиллар къаман-паччахьалкхел хьадара, экономически гІулакхаш тоалара, культура лакхъяра йоакъа а дегІаахера йола шерра тороеш.

Советски Іаьдал латтача шерашка хІадаьа промышленноста керда доакъош: машинашъер, металлех оатхалаш ер, приборашер, энергетически, кхачан, лайга, кхыораш. Вояк бе йолленнай Беслански маисови комбинат, «энагай-изоляторни завод», «Победит», ОЗАТЭ, «Газоаппарат», кхыдола юкъе а йолаш йола 120 совгІа керда заводи фабрикаш. ХІана республика халкъа боахаме керттера моттиг дІалоаш шийна доагІача дакъе-валоаш продукцех 77 совгІа проценти керттерча производственни фондех 80 проценти кхачаш йолча йоккхача социалистически промышленносто. Къилбаседа ХІирашкахьарча промышленносто арахеца продукций 1913 шерагара дена 1966 шерагa кхоччалца 138-зза дукхагІа хиннай. ХІана промышленносто шиъ-ех дайнеи бийсаннеи лу революци хилалехьа шера луш хинна киссел продукци.

Къилбаседа ХІирашкахьа хьалхьай Гизельдонски, Орджоникидзевски, Эзмински, Павлодольски гидроэлектростанцеш а хІаьта ишттa Беслански маисови комбинатерек Дигорски шекара заводерек теплоэлектроцентралаш а. Тхе шера хьалхе лерхІ Дарьяльски ГЭС, Невинномыск —Орджоникидзе — Грозный яха электропередачай линеш.

Укх тІеххьарча шин шера ерригa продукци иккхарах цуьна реализаци йран оттабьча юкъарчa беpама. изделий дукхагІа доле лоархІамегІара тайпаш арахецара задании ханах хьаьлха кхоачашъяй республикерча промышленни предприятий къахьегамхоша.

Ленински кооперативни плане ларда тІа эогабаьккха хийцаб республика юрта-боахам. ДІадув лаьтташ пхаза хІана хиннадаш аьнна дукхагІа хиннад.

Электроэнергех тІа-тІа дукхагІа пайда эш юрта боахаме, механизаци кхаш леладечен хьийбай боахамерчен халача болхий процессашта.

Хьалкхийнай специалистий кадраш. Нагахьа санна 1937 шера ХІирашкахьа юрта боахаме ерригаш а 33 специалист мара хинннеце, хІанз республике болх беш ва 1200 агроном, зоотехник, инженер, ветеринар, гидротехник, экономист.

Республика къахьегамхоша дика дІадоладаьа ватталетeо кхоалегІа шу а. Хьалхарча шин шерa план 104,2 процент кхоачашъяй промышленносто.

Октябрьски революце, бІаьшерешка духовни лоале кІали боаданен дьалла хІирий халкъ вІалхара а дакъкха, культура дегІайоалаеча шеррача наькъа тІа даьккхад. Советски Іаьдал латтача шерашка къайгача басаpаша сийрдаьнна дІаэттай тха халкъа социалистически культура.

Хьалха тІехьдоле хиннача халкъий культура дегІайоалаяра, къамах йола интеллигенце кадраш хьалкхеара Коммунистически партени йовкхо еш хилар бахьан долаш шерра дегІаьккхай юкъера специальни лакхерен дешаро заведенеш. Хьайиллай юртбоахама, горнометаллургически, педагогически, медицински институташ. Цул совгІа, республике болх беш я Іилма-тохкама кхо учреждени 12 юкъера специальни дешара заведенеш.

Коммунистически партен Советски правительствал къаман культура дегІакхуаллара керда йовкхо елга да педагогически института ларда тІа Къилбаседа-ХІирий паччахьалкхен университет йиллара хьакъехьа решени яр.

Республика вузашеи техникумашеи хІара шера арахеш лакхерчеи юкъерчеи квалификацех йола 4 эзар совгІа специалист.

Дешара заведенешка болх беш ва 44 Іилмай доктор 330 кандидати.

ДегІаахара гІулакха кердача лакхаленашка даьккхад литературеи искусствои. ЧІоагІа дика лоархІаш да театраш—къаман музыкально-драматически эрсий драман, халкъа халхара ансамбль, симфонически оркестр. Советски Іаьдала 50 шу дузаш башха-дика совгІат кхьачар городерча къахьегамхоша — музыкально-драматически театра керда здани. ХІирий халкъа культурни вахарера йоккха событи хилар «Азау» яха керда къаман опера оттаярах.

Советски Іаьдал латтача шерашка доккхий кувцамаш хиннад вахаре логІаяра, социальни Іалашон, коммунальни боахама, транспорта, бузама дакъе а республика халкъа боахама кхьача доакъошка а.

Социализми коммунизми хьалъеча юкъе Къилбаседа ХІирашкахьарча къахьегамхоша доаццача даькъа дакха мах баьб партен правительствал — боахами культуреи дегІакхувлача толамаш дахарах Ленина орден еннай республикана. Шийна яргІ мел дайнача хІамашца. тоамашца, коталонашца Коммунистически партенеи Советски Іаьдалеи тешавейла да хІинай халкъ лакхане

ЧЕРСИЙ-БАЛКХАРОЙ РЕСПУБЛИКА

Кхьаметтел тІехьайнсача Россе а экономикеи культуреи дегІаахара боарам эггара лохагІа болаш йола мехка йисташ хиннай Черсашкахьеи Балкхарошкахьеи.

Керда общество хьалъе йолаяларо дийнъяй бІаьшерашка тхьагІаръяка лаьтта халкъа творчество. Лоаццача исторически хана чухь чІоагІа дегІаена, низ бола индустри хьаяха латта юрта боахама болаш йола республика а хинна дІаэттай Черсий Балкхарошкахье. Кхы ле йоалайой а ераш массеих цифр йоалъергьа вай. Советски Іаьдал латтача шерашка цецваллал дукхагІа хиннай тханцига арахеца промышленни продукци. ДІадув лаьтташ цу йоха 3-зза дукхагІа хиннад, хІаьта ялата культурай хьувкъам 4-зза лакхбеннаб.

Оаха доккхал деш я шоай продукци доезал дехьарча дукхача мехкашка ухайта Тырныаузски вольфрамо-молибденови комбинат, гидрометаллургически «Севкавэлектроприбор» яхеи заводаш. «Искож» яха комбинати машинашъю заводи саява йола индустре гигакташ.

ХІана Черсий-Балкхарошкахьа я 6 эзар «болета алача», из бола ялаташи хьакхІаши чуэла 2 эзар гергга комбайн, эзараш а эзараш а тайп-тайпара юртбоахама машинаш.

Октябрал хьалхагІа деша а езле а хоаш черсий берригаш а шн процент мара бацар. Балкхарошта юкъе йоазув-дешар ховш бола нах царел а кІезигагІа бар — 0,9 процент. ХІанз тха республике а бІаьш школаш, Паччахьалкхен университет, институташ, техникумаш.

Шоай йоазув а хинна цІаболабеннача лоамароша хьакхеллай Черсий-Балкхаройчеи доазонел арахьа а могеш йола башха-дика литературни произведенеш.

Черсий-Балкхарошкахьа Советски Іаьдала шоэтткъе итт шу дизар — из Коммунистически парте хьаькъалерча ленински къаман политика котало я.

Советски Іаьдало шоай паччахьалкхел деннад черсаштеи балкхароштеи. 1922 шерре а дена вІашагІъеллей Черсий-Балкхарой автономни область. 1936 шера Автономни Советски Социалистически Республика яьй цунах.

Республика байрекх егай Дьахен доакхагІа долча совгІаташа—Ленина шин ордено—экономикеи социалистически культуреи дегІакхувлача къахьегам дукхабезача халкъашта маргІданнарий баь лоархІам.

Черсий-Балкхарой социалистически экономикеи культуреи дегІакхувлача доккхий хІамаш карагІдувлара бола теша бе республикана КПСС ЦК, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета, ВЦСПС пехаьтех байракх яхар.

Моаршал луш Шерипов Асланбека Терски областа халкъий съезда II-ча сессе даь къамаьл

ГІодваха моаршал луш Терски областа пар гІатача халкъий пар гІатача съездагa.

Укхаза тхо дахкар вежарий безамца тІайнар. Цуьна жоп а луш ала дезаш ва со, хІана Терски областера хьал гІалгІайи нохчийи укх съезде бахханза Іе йиш йоацаш отта хилар.

ДІахо оратора дийцар, самодержавие режим гІалгІаштеи нохчаштеи мел къиза Іазап хиннах, къаьстта а къаман Іазапега хилачa. Кхетаде да, уж халкъаш революци аьнначул тІехьагІа къаман вІашагІтохарга бочача ноакъе гІолла даха хилар. ХІана вайна хов, цхьы а дунен халкъашта юкъера, социалистически вІашагІкхетар а деза. Цу оагІорахьара беаx дІабоахабаьб Моздокски съездо (ТІоараш тох).

Цу хана тхона керте латтaраша йоахар: доале моагІа цхьа шоашта халахетар мел лаьйашта етта гІо, цхьан хана шоай доалахьа хиппа лаьтта хьалахa, — халкъа шийна чухь болеш гІеттар, хІаьта халкъ, укхаза гІулакх сециагІчех лаьтта а кхычох латтилга а ховш. Йхы ниьк лаха холаделар.

Моздокски съезд хиннача тІехьагІа халкъа уйла хоалъенболлаш хувцаелар — тІемагара машаргахьа. (ТІоараш тох).

Ерригa бьаде элементаш кхерайир къаман йоалангара социальни боламга довзаро.

Оратора дІахо хувц Грозненa юкъе хиннача событеех. 18 феврале Грознера тха юрташка чуетта йолайир йоккхий топаш. Оаха дов юхадацар. Бензин чудаьча бакашта тІехьашка латтар Грознера йоккхий топаш, хІаьта тха дукха къахьега дийзар йоккхий топаш латтача моттига дов дайтилга дІадехаш хинна нах юхакъуваш.

Оаха Грозне письмош кхухьийтар казакашкарда тха гІулакхашта юкъе а ма гІерта, Грозненa духьала цхьаькха хІама а дац тха, аха.

Нах юхаккьайла лоаттабе тхоашта ца магар кхераш оаха тхоай йоккхий топаш кхьача моттиге дІайигар, белаж тІа а лехкаш хІаккухьар пхорч.

Из долла хІама шоана хоиш да..." тхона юкъе бувеш бац, машинахькъаш тха кара дац, машинахьа тІа ваьнна воччо бІаргалайча шуьна шоай кхел ю.

Провокаци бола беш я тхона юкъе а шоана юкъе а. Цхьа халкъ малайх да, хІаьта вож пхьана хІамакна вегаргдоашаш да аьнна, ала йиш яц.

Сунжера хьал ингтад аьлча, нагахьа санна казакаш бІаргабайча тха оагІонгахьара топаш йоал, хІаьта ингтта вокхазахьa а хул.

Романовске доадар фух?

Тха къаман Совето цу лине тІара ерригa эпсараш юхабийхаб. Цул тІехьагІа нах бовха йолаелар гІаьрахой байда, хІаьта укхаза дувначох, ерригa халкъ вІашагІа а кийтта духьалдалар санна кхетаду из, хІаьта цул хьалхагІа казакаш Хьадийса-Юрта чухьийлаха хилар укхаза, гучох [illegible]

* лист йоттІаьай: 6—7 ялат хоьаргдар.

Крепостной бокъо тхандига хиннайц, сословешта нах бекъилга а тхона фух хоиш дац, паргІатош нах бe а хов нохчашта, из бахьан дола къовсам лоаттаве а хов, бов а хов.

Шаьхха а моаршал лу аз съездага, со тем, юкъарча низашта дерригa дешаш къоастаде вайна ховргхилара.

БегІача нахa ингьера дош кхоеш вошал бахьан долаш баркал хилда шоана. Айлаьча дусаргдаш шуп пулг. (ЧІоагІа тІоараш тох).

ДІахо оратора юкъ Грозненeи Аддеиеи юкъе хиннача событеех даьша съездага кхаьча телеграммаш, цо дех кІал гІолла куйг а лаьдаь йолча цхьан телеграмма тІа хьалхагІа дов холадаьраш нохчий ба яхаш ца хилара а хІаьта кІал гІолла яздаь куйг а долаш йолча вокх телеграмма тІа хьалхагІа дов доладаьраш нохчий ба яхаш хилара а теркам тІабохийтилга.

Нохчий йиша делегаци хІань яц укхаза? аьнна лаьча хеттара оратора жоп лу: съезд хул аьнна доль хабар тхога сов тІехьа кхачар мара кхы хІама дац.

«Горская жизнь» яха газет № 45 (96), 1918 ш. 27 февраль.

> **«Халкъа комиссарий совета председателега новкъостага Ленинга**
>
> Терски областа халкъий демократически съездо укх марта 4 дийнахьа шоаш баьб Халкъа Комиссарий Совета Іаьдал тъоабаде, хІаьта Совет даькъала ядецнига презндиума тІа а дьелад».

Моаршал луш Ахриев ГІапура Терски областа халкъий съезда II-ча сессе даь къамаьл

Нагахьа санна паччахьа режим йолча хана вай дерригаш а, Россе дахараш, халача хьала тІа хиннадале, хІаьта эггара чІоагІагІа тоІадаь дахкача халкъех цаІ, шеко йоацаш, гІалгІай бар. Унзаарча пресо Іотеlадорa тхо лаьттан а, правош а, массе тайпарча кхьача а тІулакхинта. ХІаьта революци аьнначул тІехьагІа а, централни Россега кхоачаш мел хинна хІамаш тханнига хоаие лоархІаш дар. Лаьтта къахьегача халкъа бе лахача хана гІалгІай хьалхагІа а санна из доаташ бар. Цу тайпарча хьалашка халкъ хІалац дида тардера, цхьабакъда, шин денал бахьан долаш из хІалах ца хулаш йисад. Новкъостал лехаш кхайкаш оарп доахаши дукха ха лаьккхай халкъо, хІаьта юхера а, укхаза денал из вошала кулг кховдадар духьа. (ТІоараш тох).

Нагахьа санна ерригача Россе хІаьало лаьттама социализаци аьле, лаьттамца социализаци лаьтта гІалгІашта хайкадаш Моздокски съезд хиннначух тІехьагІа мара.

Нагахьа санна «ВІашагІкхета, къахьегамхой» яха революце ловунг Россе тІамйна духха ха яне а, тхона из хезадаш Моздокски съезда депутатий багах мара.

Организацеш дукха хиннай тханцига, цхьабакъда, мутІарерча халкъа уж йовзаш яцар. Бацечa низаша цунна новкъарле йера болхлой, салтий, ахархой депутатий Советашта юкъедахара.

Тханнига дукха я къахьегача демократена новкъарле еш йола бакъе элементаш. ГІалгІайча когаш тІа эттай. Массанахьа а дуьц, гІалгІай къуй ибаргаши ба яхаш, хІаьта уж къабанахьа а бахийтацар, уж хийра боахар. ХІаьта Терски областа демократейа берригаш а бец гІалгІай ибаргаши къуйи, аьнна чІоагІа хьахлайкаланьчух тІехьагІа гІалгІай демократи укхазахьа хьийдад.

ГІалгІашта юкъера чІоагІа, иш бола новкъостал керадоагІаргда шоашa, кхьаметтах реальни низашца а. ХІаьта, нагахьа санна эшаргхуле, гІалгІай халкъо шийн цІий а кходергдац лаьттан дош а кхьадараш а сихагІа къовстаде безам болаш долча дерригача къахьегача халкъа дагардараш кхоачашдара.

Шаьхха а моаршал лу аз съездага, дег тІара дов сона укхаза вІашагІкхийттача вай лаьрхІа чоалхане балхаш аьттонашца чакхдалар. (ЧІоагІа тІоараш тох).

КЕРДА ВАХАР КХОЛЛАШ

Вай республика къахьегамхоша Нохч-ГІалгІайчене Советий Іаьдал этта 50 шу дизар деддеча дийнахьа сона а дагадоахаш Іаш 1918 шера бирса, контрреволюционни бандашца къиза къовсам лоаттабаь денош.

1918 шера 16 феврале II-ча Пятигорски съездо Тирка йисте Советий Іаьдал дІакхайкалаьчул тІехьагІа ма чІоагІ ца даллийтара шоашта мегар дора контрреволюционни элементаша.

Цулухьа Тирка йисте хахача къамий II-гІа съезд чакхъяьлча Ной Буачидзеи С. М. Кировеи хабаеx контрреволюцеца къовсам лоаттабе эттара хьалхара партизански отряд вІашагІъесазар аз. Са отряда юкъе вера 500 товра бавра.

Сай отрядаца С. М. Кирова Черсий-Балкхаройчене вахийтар со цу хана цига кІай полковникаш Сибирякови Кибирови керте лаьттача контрреволюционни бандашца къовсам лоаттабеш хиннача Калмыков Биталаи Катханов Назири новкъостал де. Калмыков Биталаи Батханов Назири цу хана Черсий-Балкхарой отрядаш хулгаадеш бар.

Тиркал дехьа уллача Змейская яхача станице чІоагІвенна вагІар моастагІа. Цун мутІарашка хинна раш кертерча дакъе кІайказакаш, черсий аьлий, эпсараш, хІирий контрреволюцeнераш, иштта кхыча къамех нах бар.

Калмыков Битала отрядо сапра вІашагІкхийтар. Тепоши, шалташи, товраши хилараl совгІа тха эскарца ши йоккха топ «Максим» яха 3 пулемет яр.

Из гера а захаш 1918 шера апрель бетта бийсанна юкъе Змейская яхача станицаца гобир оаха. Тхоай артиллери юрта йисте дІа а оттаь йоккхий топаш етта йолайир. Цул тІехьагІа пулеметаш йийтар. ТІаккха отряд атаке дахар. ВІаьла юха дов а ца деш контрреволюционераш юртара байлар.

ДІахо дов а деш дІадаха вІаштІехьдаламар тха, хІана аьлча моастагІий низ чІоагІагІа бар кхьача юрташка, хІаьта тха а шар тха дукха тешаме. Цулуха Змейская яха станица моастагІех мукъа а яьккха сенца Эстемирово яхача тхоай штаб хиннача юрта кхаьчер тхо.

Со юрта йисте вахаш хиннача коммунист Хаджи-Гумар Божуховa дІагІа салаІа ишар. Тха отрядаш а юрта йисте салаІа эттар. ХІаьта Б. Калмыкови, Н. Катханови, Х. Беслaнеевi, кхыбараш юрта юкъе уллаш хиннача штабе бахар.

Дукха ха ялале Змейская яхача станицера хьестечa йоккхийча топаша сомаваьккхар со. ІуйрІийна иттаьлагІа сахьат доладенна ха яр со сахьата тІаьхьежача. Сихха баракъа тІа а дийха арайиккхар со.

— Хьалдара сотни соца, хІаьта шхебисараш тІемага кийча? — аьнна приказ а дешна сихха штаб йолча вахар со.

Штаб цхьа жов дизза герах кийчбенна моастагІий бар. Штаба вІагараш къайлаар. Цхьа кер дар дийна. Шина оагІорахьа гера бе а доллаш кийчо яь латтар.

— Гера Іо а дехкаш цхьаьца хьаараваlа, — яхаш команда телар контрреволюционераша.

— Тхо дийна а делаш карадоагІаргдац шоана—яха жоп делир Б. Калмыкова.

Цул тІехьагІа сай сотни тІехьа а йолаш кха чуийккхар со. ТІом бе кийчле аьнна аз сотнена команда лушше а са отряд бІаргайна моастагІий дича бахар из ховш цхьа топ иш кхоссаш дІа-хьа байдар. Иштта кхуьеккхар оаха штаб а цуи кулгалхо Б. Калмыков а.

ШоалагІча дийнахьа укхаза хиначох лаьца дакъе донесени яхьийтар оаха Владикавказе С. М. Кировга. Яхьаьча донесенена жоп а луш Эстемирово баха вахийнна царна тІехьа латтараши гераши хьа а доахаш дунпаш набахта чубехка, шоай лоале тІемаш де пурам луш распоряжени ера тхога С. М. Кировгара.

КхоалагІча дийнахьа Эстемирова го а баь станице бахача нахага ультиматум яхьийтар оаха долаш доле гера хьа а луш контрреволюционераш карабоалабе тхона аьнна. Тха ультиматум массен сахьата кхоачашйир цар. Дерригa шоашка долаш хинна гера хьадаьар, хІаьта 17 контрреволюционер—кІай эпсараш, аьлий, кхыбола нах тхона хьа а белар.

Из дерригa гера а нах а долаш Владикавказе чукхаьчар гІалгІай отряд.

Сона зов гражданси тІом латтача шерашка сайца цхьа оагІув болаш Советий Іаьдал духьа контрреволюцеца майра къовсам лоаттабаьча командирий, мутІарерча бІухой цІераш яха. Царех дукхагІа барана тахана а дегаттахкоачадара шоай сиеш дІадела.

Са отряде моастагІчох хепал гойташ бирса латаш ва ГайнхоеІ ИбрахІим, Гадаборшев Элберд, Исламов Заурбек, Кидзиатов Мурцал, Артацов СаІадаа, дукха кхыбараш.

ОРЦХАНОВ Хизир,
персональни пенсионер, граждански тІема даьнъахо.

Перерыве хиннача тІехьагІа Тийрка йисте Халкъа Совета председатело Ю. Пашковске аргІаегІа лаьрхІа а воацаш Іойийшар яр телеграмма:

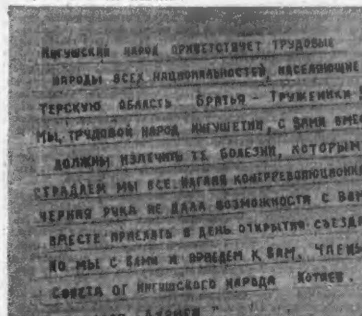

Ингушский народ приветствует трудовые
народы всех национальностей, населяющие
Терскую область. Братья - труженики!
Мы, трудовой народ Ингушетии, с вами вместе
должны излечить те болезни, которыми
страдаем мы все. Нагаля контрреволюционная
черная рука не дала возможности с вами
вместе приехать в день открытия съезда,
но мы с вами и приедем к вам. Члены
Совета от ингушского народа Котиев.
Сокалов, Ахриев".

Оглашенная телеграмма вызвала бурю
аплодисментов.

ГІалгІай халкъо даькъала вуш Терски областе даха дерригача къамех дола къахьегама халкъаш. Вежарий - къахьегамхой! Оаха, ГІалгІайчен къахьегама халкъо, шуца цхьана дарба де деза вовшa массанена а долча лазарлошта. Сий доавча контрреволюционни аьржача куьго тардалийтанзир шуца цхьана съезд хьеллача дийнахьа дахка. Цхьабакъда, тхо шуца а да, шо долча доагІарг а. ГІалгІай халкъагара Совета членаш Котиев, Сокалов, Ахриев.

Іойийшача телеграммо чІоагІа тІоараш деттийтар.

(III сессе материалаш)

СОВЕТИЙ ІАЬДАЛ КХАЙКАДАЬ СЪЕЗД

Пятигорске Терски області халкъий съезда II-ча сессе С. М. Кирова яь доклад

БОЛХЛОЙ, АХАРХОЙ, КАЗАКИЙ, ЛОАМАРОЙ РЕСПУБЛИКА ЯР ДУХЬА!

Новкъостий! Граждеташ! Нагахьа саннa Моздоке хиннача халкъа съезде хьалхарча сессе ерригача Россе вахара юкъара хьалаши Терски області вахара хьалаши къахьегача халкъо къовсам лоаттабеш чакхдьнед вай яьхадале, съезда шоллагІа сесси гулъеннай вай догдоахараш ...

Коачашдара лоаттабеча къовсама вай юхебиса мени полаин сомабенкха безаш йолча событей хьалашка. Вай мел лоркІараш ерригача Россе къахьегача нохчи Республике оттайна мара кхоачешдулург ца хилара мукІарло да дезаш йола событеш чиннай вай арахьарча фронте.

Германски полчищаш наступлени йолаенначи вай Малабузахьарча фронте. Из наступлени йолаялале хьалхагІа йІахьхана хена хилар хІанзарчох се юеца безам боцаши, цхьабакъда, германски империализмо дикнессеш йоацаш йола, еешта дьнча мехкош дІалувцаргдоацаши контрибуцаш йоацаши йола а халкъаш шоей мукъагІа дитаре ларда тІа латташ йола а революционни машара формуле цхьакха дича а бакъахь дІатІехца ця тигарца чакхьнинен йола машаре переговораш.

Россера вахар зувш дуккха за валхиача германски империализма дог тийшад, из буржуазни строя ца тІа юха тІеэрзае могаргдолаш йола элементаш Россена шийна чуьха ца хиларах. ХІаьта болхлой, салтий, ахархой республика лоадамболлеш чІогІіьеш Росси кьаллеча хана германски полчищаш Россена юкъе чуьдулхей, цул эггара революционнегІа долча дог чу — Петрограде чуваха безам болаш а...

Централаш Росса доладеш Советий Іаьдал хиннача хана укхаза керте ваьна хьувзаш йохкха чьеттан буржуазан яр. Масала, вайцига хІанз а я ше дийна лоархІаш йола горско-дагестански правительство, вайцига хІанз мара кхотадала доладеннадац революционни демократе низаш. 25-ча январа, революци йолаенначул тІехьагІа шу гаргга за даьча мара юкъарчий боацаш вІашагІихкетен ше лабараща а ца гуллуш, революционни творчествана гулъенна хилар чІоагІа, майрра, хьадда дІахайкадан вІаштІехьдолаш хилар Терски області демократи. ХІаьта, нагахьа санна из ишта дале, ахархой, болхлой, казакий, лоамарой Республика лоравра лоизуг хьу а боккхагІча лоархІама хила деза вайна. Кхетаде деза, аранеара вайна тІаеш йола наступлени бирса кхерам шийх боалеш хилар, хІона дьнча Россена чуьхьа хьен ца лоацаш юсаргьац из. ХІаьта, нагахьа санна бокъонца бола революционераш хІанз дог лазаш а араьара тІайоагІача наступленица къовсам лоаттабара дерриге низаш гулдеш а бале, цу цхьан хана йолаш а экзахма дьттуш бола хьапаш Россена чуьхьа вІаштІехьдаза хьожаргйолаш йола элементаш. ХІаьта нагахьа санна духхьал цу лозунгаша контрреволюционни низаш вай хІантзе а юстара ца кховсе, вай чагадех хІалакден къожаргда уж. ІалашмаІє боккхачо лоархІама да області баха нах шин дакъа — хьал дзоаштен хьал доацаршен — бегара а цу тойппора шой гІулаксаш кхетаде демократена торо ялара а даккар...

Цо йоав вайна хоай низаша моггарг ма дий а Терски областах вай лоархІадерг ма дий а дьнча хета дезац. Свзан чІоагІа йаьркІа зеененеш мел хьраша, — цар дувзцар кхетам чуре доагІаш а доацаш, политически уйлай ооз а аьнна хет сониз, — нагахьа санна гІалгІайца переговораш оц хиннача вай машара делегаца цар коаза подийгІа хиннадалара, цар кхетадергдар, вайнен гІалгІай демократенен юкъа бувзам оттабеш дола нахъкъан хІачалъ а долаш лилар. Уж дІахо даьа мара дезац, тІаьхха вай гера а доалаш дІахьавчаргдар дерригта дешаш къоастадаьта.

Дегабуам сов чІоагІа беш хила а мег аз, цхьабахьда, ер дешаш терхаш лепошь. 25-ча январа тІехьагІа області сотем эттабар. Пакхьа цІаьэз 15-ча дийнахьа, съезд къовлла дийнаць, духхьал 15—16 феврале, Суже тІом болабенна...

БІаха кулг да халкъа съезд юкъагІьаккхар, къахьегамхой вІашагІяхкетаpa гІулакх юкъагІдаккхар духьа болх беш.

Ишта болх бу ца Нохчешкьа а...

Цу доллача хІамаша вай тІехьа, новкъостий, вІашагІихкетаpa, хІана аьнча, боккьала а ях аз, нагахьа санна къахьегача халкъий низаш вІашагІтохара ларда тІа чІоагІдала вайна ца хой, Терски областеpa вай революции юкъагІьюсаргьа, юкъагІа бусаргба вай ерригa ... дола шаш машара кьаь.... дІадаккара никъ.

Шуга хаьргда, из довла хІама ерригача Россе цхьаттара мара дулург... хІаьта из — ерригача Россе цхьан тайпара вахар оттадачуй тІехьагІа мара хургдац. ХІаьта цу хана контрреволюце бІехача кулго кхачьаш шойла вІашкакхетнаргда, тІакхта вай Терски області демократея, вІаштІехьбьаннача низа хьисапе, лер а юсаргьац...

ЦІаьхха а ях аз, нагахьа санна вай дерригаш а бокъонца «Болхлой, ахархой, казакий, лоамарой Республикан яхача лозунга гонахьа ларрхІа кхота ца лой, вай укхаза доллача хІамах доларал совгІа, хІана арахьара тІабоагІача кхерамца къовсам лоаттаберий оагІуо хьев а лоацаргбац (ТІоараш тох).

Ала дезаш да, вай демократе сиэтам мел пакхбенабале а, мел вьнча а, бокъонца боле революционни сакзетам бац вай укхаза. ХІана аьнча хІана а ду съезда укхаза да бокъо йоацаш доле къамаьлаш...

Моздоке айса аьннар аргда аз. Оаха цига бахьдир шьэра доезаш долаш цхьа истине: області вахар вІаштІехьдаккхара берригa дахлаш юстара кховса безаш хилар. Лаьтта хозза тержал а дe, аьнна деза, цига тІа фу йоал а цу тІа Іахарих духха йий а. Оаха дийцар къахьегача нахьа хьешташ лорадар духьа вай низаш гулде, уж вІашагІтоха, хьегучадаха деза вай, ... ХІаьта моттигерча Учредительни собрени ... из оаха керттерча дешаща юкъе кІезига тержахьаш яр. ХІаьта практически вайна хов, нагахьа санна из гуйбойа, цига эггара хьалхара чІоадарг лекхаоьэрчаш исторически чартара чу кховса вай ца хууш бисараш болга. (ЧІоагІа тІоараш тох).

Вай аз, хьашт долча Учредительни собрание деза, хьашт дале уІара баттa цига дха а кийча да вай, цхьабакъда, нагахьа санна вай яхача тайпара цхьа гІулакх цига вІаштІехьа хулa цига залеха Іаьдал чІоагІдара толам баргзиларга догдаш йиш хуьш. ХІаьта вай мугІараш чІоагІдаллица йолча хана, из догдоачийла йоацитга вайна мел хочча зена, — хІана аьнча Учредительни собрени сиха гулъяра бокъонца тІехьабераш вай моастагІий ба, — казагега новчочунца а, хІаьта гІалгІачунга казакаца а къамаьл мал ца дулуча хана, духьхал вайна йола боаш хургья Учредительни собрени...

Нагахьа санна хІанз цетаддаш, дийнаьь а бус а, Терски області эггара дийнагІа долча дегІат цІий мехкаш дале, нагахьа санна області эггара тосенагІа йола моттигаш Іошьаръвш еле, из да гІулакхаш кІезига кеацаденнадаь. Вай хІанз воаш тешаш а долаш дІахетар хинна вай дале а цхьабакъда, тоннакхьара хьелаш уНаре хала да. Сона хац, нагахьа санна укх съезде ниний соотношени хуеца ца лой, воашта хьапхашка латтача декхарех вай мишта лоархІалергда. ЧІоагІа хола а хетад ях аз, бІарчча лаьрхІа пооудлан машарни моастагІий ба яхаш укхаза цІи тІайнятгача халкъий вижелаш укхаза тузамни депутаташте юкъе ца хилар. Аз миштa тешам бойна лархІац уж, кхоачамболлаш революционность йолаш да аьнна хет сона. ХІаьта, нагахьа санна кховне уж вайна юкъе тулаpe деатхъе итт процент кІалзардьнна хургдар вайцига революци гІулакх.

Цхьабакьда, къаьметтан хІанз а баьцу аз нагахьа санна Шолжен Тийрхан йистошка мехкаш къха цІий а дале, вІаштІехьбьакига а баккхаза беш тІом а бале, — котбьннараш цига кургбац, эшаьбьраш мара хургбац цига. Доне цІий тохтораш мехкаш а Хатт, цига революционни демократи кот а ергъя аз аьхача хана, из баьдеш тІоараш дийттадеш, цхьабакьда, Тийра йистарчеи Сунжарчеи тІама тІоараш детта дезаргдац. Кхетадел шоай, юзара а, шоана а, казакаш, шоана а, лоамарой, алкха цаІ мара боаца никъ, — функагІа-моллагІа дець а, функагІа-моллагІа хуле а, шоайла вІаши вамерашка кулг кховдадар...

(Доклад лоацьаь келтоь).

СОВЕТСКИ ХІИРИЙЧЕ

Революци хилалехьа хи тІарча хьаьрех, портняжии, еттачен цІен тІа юллачен кирпишкий, винокурии, кондитерски, кхьна кагийча производствах латтеш яр ХІирашкахьэра промышленность. Эггара боккхагІа йола предприяти яр болх беш 400 болхло а волаш йола франко-бельгийски акционерни общества «Алагир» яха завод.

Технически тІехьайнса, лаьтта леладара культура лоха, баха нах совлиста хилар, лаьтташ на тоъаш—ишта дар ХІирашкахьэрча юртбоахама производства гІулакхаш.

Царизмо ХІирашкахьа оттаьча тІема-полицейски режимо ІотеІадора къаман культура, миччa беса гІерта а дегІайоалае гІортар. дІайоаккхалуш йоаца духьале а хиина латтар ця ананешка, сердалонга бодача лаькъа тІа. Йоазув-девзар хоаш бола нах 12—13 процентага дІаккхоччаш мара бацар.

Сийлахь-йоккха Октябрски социалистически революци котъялоро ХІирашкахьэ, цо хьайилар къаман-паччахьалкхел хьадара, экономически гІулакхаш тоадара, культура лакхьэра новкъа яр дегІахара йоле шерра торонаш.

Советски Іаьдал латтача шерашка хьадаьл промышленноста керда долкъош: машинашъер, металлах оаткаллаш ер, приборашъер, энергетически, кхачан, дайга, кхидараш. Болх бе йолаенай Беслански маисови комбинат, кизгай-изоляторни завод, «Победит», ОЗАТЭ, «Газоаппарат», кхьирош юкъе а йолаш йола 120 совгІа керда заводи фабрикеи. ХІанз республика халкъа боахаме керттера моттиг дІалоцу шийна довгІача дакъа валоий продукцеи 77 совгІа проценти керттерча производственни фондех 80 проценти кхачеш йола йоккхача социалистически промышленностo. Къилбаседа ХІирашкахьарча промышленносто арахеца продукцейи 1913 шерагара дена 1966 шерага ухаччалца 136-зза дукхагІа хиннай. ХІанз промышленносто шиъ-аз деникеи бийсанне ду революци хилалехьа шера луш хиннар массел продукция.

Къилбаседа ХІирашкахьа хьалъяй Гизельдонски, Орджоникидзевски, Эльхински, Павлодольски гидроэлектростанцеш а хІаьта ишта Беслански маисови комбинатерен Дигорски шекара заводерен теплоэлектроцентраллаш а. Пхе шера хьалхе лерхІ Дальвьсин ГЭС, Невинномыск — Орджоникидзе — Грозный яха электропередачай линеш.

Укх тІеххьарча шин шера ерригa продукци яккхаеи цуна реализации тІехь оттабаьча юкъарча бІоарама, каналей дуккхагІа йола лоархІаметІяра тайпаш арахецара зазанеш хиная хьалха кхоачашъяй республикерча промышленни предприятей къахьетамхоша.

Ленински кооперативни плана ларда тІа эрлабаьнкха чийцаб республика юрта-боахам. ДІадув лаьтташ шоаза хІана хиинадаш аьнна дукхагІа хиннад.

Электроэнергех тІа-тІа дукхагІа пайда эц юрта боахаме, механизаци ю клаш леладечен хьайбай боахамерчен хьхалча балхий процессашта. Хьалкхийнай специалистий кадраш. Нагахьа санна 1937 шера ХІирашкахь юрта боахаме ерригаш а 33 специалист мара хиинавене, кІанз республике болх беш яа 1200 агроном, зоотехник, инжинер, ветеринар, гидротехник, экономист.

Республика къахьегамхоша дикa дІадоладаьа пятилетка хкоалгІа шу а. Хьалхарча шин бетта плен 104,2 процент кхоачашъяй промышленносто.

Октябрски революце, бІаьшерешка духовни лоаьа кІалл боаданан дакъала хІирий халкъ кІаллара а даькхa, культура дегІайоалаеча шеррача наькъа тІа даьккха. Советски Іаьдал латтача шерашка къахьегача басарашца сийдаьнна дІаэттай тха халкъа социалистически культура.

Хьалха тІехьадиса хиннача халкъий культура дегІайоалаяра, къамах йолча интеллигенни кадраш хьалкхеяра Коммунистически парте лаим йоакхо еш хилар бахьан долаш шерра дегІаькхай юкъера специальни лаккхеpи дешара заведенеш. Хьайилдай юртбоахама, горнометаллургически, педагогически, медицински институташ. Цул совгІа республике болх беш я ІилмаІ-тохкама кхо учреждени 12 юкъера специальни дешара заведенеш.

Коммунистически партеи Советски правительства къаман культура дегІехкуллара керал йоакхо елга да педагогически институте лорла тІа Къилбаседа-ХІирий пачхьалкхен университет йиллара хьакъехна решени яр.

Республика ялаьшен техникумашен хІара шера арахец лаккхерчен юкъерчен квалификацеи йола 4 эзар совгІа специалист.

Дешара заведенешка болх беш на 44 Іилмай доктори 330 кандидати.

ДегІахара гІулакхо кердача лакхаленашка даьннад литературеи искусствои. ЧІоагІа дика лоархІаш да театраш — къаман музыкально-драматически ерий драмин, хелкъе хахара ансамбль, симфонически оркестр. Советски Іаьдала 50 шу лузаш башха-дика совгІат кхаьчар городерча къахьегамхошка — музыкально-драматически театра керда здани. ХІирий халкъа культурни вахарера йоккха событи хилар «Азау» яха керда къаман опера оттаярах.

Советски Іаьдал латтача шерашка доккхий хувцамаш хиннад уьахцІепо лоратра, социальни Іалашоп, коммунальни боахама, транспорте, бувзама даькъе а республика халкъа боахама кхыча лоакъошка а.

Социализми коммунизми хьалхеел юкъе Къилбаседа ХІирашкахьарча къахьегамхоша лоацача дакъа лакха мах бабь парте правительствая — боахами культурен дегІахувлача толамаш лахарах Ленина орден динай республикане Шийна карагІ мел даьннача хІамашка, толамашка, коталонашка Коммунистически партеи Советски Іаьдалан тенхаройле за хІирий халкъа.

ЧЕРСИЙ-БАЛКХАРОЙ РЕСПУБЛИКА

Къьметтел тІехьайиса Россе а экономикен культурен дегІахара боарам эггара локагІа болаш йола мехка йисташ хиннай Черсашкахьеи Балкхарошкахьеи.

Керда общества хьалхе йолаяларо дийнъяй бІаьоперешка тхьегІаръяха лаьтта халкъа творчество. Лоацача исторически хана чуль чІоагІа дегІаена, низ бола индустрии хьалха латта юрта боахами болаш йола республика а хинца дІаэттай Черсий-Балкхарошкахье. Кхы ца йоалайой а ераш массеяк цифр йоалаергья вай. Советски Іаьдал латтача шерашка цевзаллал дукхагІа хиннай тханцига арахеца промышленни продукци. ДІадув лаьтташ цу юкъа 3-зза дукхагІа хиннад, хІаьта ялата культурай хьувкъам 4-зза лаккхбеннаб.

Оаха доккхал деш я шоай продукци доазол дехьарча дукххача мехкашка ухийта Тырныузски вольфрамо-молибденови комбинат, гидрометаллургически «Севкавэлектроприбор» яхен заводеш, «Искож» яха комбинати машинашъю заводи санна йола индустре гигантащ.

ХІанз Черсий-Балкхарошкахьа я 6 эзар «болата алача», ка бола ялаташи хьажкІаши чуэца 2 эзар гаргга комбайн, эзараш а эзареш а тайп-тайпара юртбоахама машинаш.

Октябрал хьалхагІа деша а язле а ховш черсий ерригаш а шин процент мара бацар. Балкхарошта юкъе йоазув-дешар ховш бола нах царел а кІезигагІа бар — 0,9 процент. ХІанз тха республике я бІаьш школаш, Пачхьалкхен университет, институташ техникумаш.

Шоай йоазув а дика дІайолабеннача лоамарошта хьакхелай Черсий-Балкхаройчен поэзонеи архьа а могаеш йола башха-дика литературни произведенеш.

Черсий-Балкхарошкахьа Советски Іаьдала шоэтхъе итт шу дизар — из Коммунистически парте хьаьхъалерча ленински къамий политика котало я.

Советски Іаьдало шоай пачхьалкхел деннад черсаштеи балкхароштеи. 1922 шерре а дена вІашагІъеллай Черсий-Балкхарой автономии область, 1936 шера Автономии Советски Социалистически Республика вай цунах.

Республика байракх егай Даькеи доккхагІа долча совгІаташа—Ленина шин ордено—экономикея социалистически культурен дегІаккувлача къахьегам дукхабезача халкъашта карагІдаьннарий бяь лоархІам.

Черсий-Балкхарой социалистически экономикен культурен дегІаккувлача доккхий хІамаш карагІхуьлара бола тешам ба республикана КПСС ЦК, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, СССР Министрий Совета, ВЦСПС памятни байраьк яазр.

«СЕРДАЛО»

2-гІа агІ. 28 март, 1968 шу.

Моаршал луш Шерипов Асланбека Терски області халкъий съезда II-ча сессе даь къамаьл

ГІадваха моаршал ... Терски області варгІатача халк ... варгІатача съездага.

Укхаза тхо дахкар вежарий безамца тІайшар. Цуна жоп а луш ала дезаш ва со, хІанз Терски областера хьал гІалгІайи нохчийи укх съезде бахказа Іе йиш йоацаш етта хилар.

ДІахо оратора дийцар, самодержаве режим гІалгІашшен нахчаштен мел къйза Іазап хиннал, къьестта а къаман Іазанага диллача. Кхегадеш да, уж халкъаш революци яьнначул тІехьагІа къамаш вІашагІтохарга бочача новкъа гІолла даха хилар. ХІанз вайна хов, кхы а дуцеи халкъашта юкъера социалистически... вІашагІхетар а лелга. Цу оагІорахьара болх дІайолабаьб Моздокски съездо (ТІоараш тох).

Цу хана тхона керте лаьттараша йоахар: делле монагІа цхьа шоашта халахетар мел даьраштa етта гІо, цхьан хана шоай доалахьа хиина лаьтта хьадаха, — халкъа шийна чуьхь болам гІеттар, хІаьта халкъ, кхаза гІулакх сецнагІчох лаьтта а кхычох латтилга а ховш, йкы никъ лаха доладелар.

Моздокски съезд хинначул тІехьагІа халкъа уйла хоадамболлаш хувцаелла — тІемагара машаргахьа. (ТІоараш тох).

Ерригa баьде элементаш ахерайир къаман боламгара социальни боламга довлаpe.

Оратора дІахо луш Грозненa юкъе хиннача событеех. 18 феврале Грознера тха юрташка чуетта йолайир йоккхий топаш. Оаха зев юхадацар. Бензни чуболча бадаипта тІехьашка латтар Грознера йоккхий топаш, хІаьта тха духха къахьега дийцар йоккхий топазт латтача моттига дол дайтаата дІадехаш хинна нах юхакъулдаш.

Оаха Грозне письмош кхухьийтар казакешнарча тха гІулакхашта юкъе а ма гІерта, Грознена духьала цхьаьккха хІама а дац тха, яхаш.

Нах юханьайла лоаттабе тхоаштa ца магар кхераш оаха тхоай йоккхий топаш цхьча моттиге дІайигар, белаж тІа а дехкаш дІаххухьар пхорч.

Из долда хІама шоана ховш за...* тхона юкъе бувзам бац, машинныкъаш тха кара дац, машиннаькъа тІа ваьнна нохче бІаргавайча цуна шоай кхел ю.

Провокаци болх беш я тхона юкъе а шоана юкъе а. Цхьа халкъ малайк да, хІаьта важ цхьана хІаманна мегарглоацаш да аьнна, ала йиш яц.

Сунжера хьал миштах аьлча, нагахьа санна казакаш бІаргабайча тха оагІонгахьара топаш йоал, хІаьта миттa вокхазахьа а хул.

Романовске доалдар фуд?

Тха къаман Совето цу лина тІара берригa вісараш юхабийхаб. Цул тІехьагІа нах бовха йолаелар гІаьрахой баьда, хІаьта укхаза лувцачох, дерригa халкъ вІашагІа а кхийтта дуъхьалдалар санна кхеталу из, хІаьта цул хьалхагІа казакаш Хьадийса-Юрта чухьийлха хилар укхаза, гучох ховш дац.

* лист йоаттІаьй: 6—7 маш хоьаргдар.

Крепостной бокъо тханцига хинъяц, сословешта нах бекъалга а тхона фуд ховш дац, паргІатон мах бе а хов нохчашта, из бІдьан долаш къовсам лоаттабе а хов, бев а хов.

ЦІаьхха а моаршал лу аз съездага, со тешa, юкъарча низашца дерригa дешаш къовстаде вайна ховргхила...

БегІача нака юкъара дац кхоеж вошал бахьан долаш бархал хилда шоана. Айдаьча дусаргдаш шуй кулг. (ЧІоагІа тІоараш тох).

ДІахо оратора юеш Грозненен Алденeн юкъе хиллача событеех лаьца съездага кхаьча телеграммош, по дех кІал гІолла юлг а ялаь йолча цхьан телеграмма тІа хьалхагІа дов доладьраш нохчий ба яхаш па хилара а хІаьта кІал гІолла ядаь кулг а довцаш йолча векх телеграмма тІа хьалхагІа дов доладьраш нохчий ба яхаш хилара а терхаш тІабохийтиндга.

Нохчий йиша делегаци хІана яц укхаза? аьнна даьча хаттара оратора жоп лу: съезд хул аьнна дола хабар тхога сов тІехьа кхачар мара кхы хІама дац.

«Горская жизнь» яха газет № 45 (98), 1918 ш. 27 февраль.

Моаршал луш Ахриев ГІапура Терски області халкъий съезда II-ча сессе даь къамаьл

Нагахьа санна паччахьа режим йолча хана вай дерригаш а, Россе дахараш, халача хьаза тІа хиннадале, хІаьта эггара чІоагІагІа тоІаза даьккача халкъех цаІ, шека йоацаш, гІалгІай бар. Уззарерча прессо ІотеІадора тхо лаьттах а, правоих а, массе тайпарча кхыча а гІулакхашта. ХІаьта революци яьнначул тІехьагІа а, централыни Россега кхоачаш мел чина хІамаш тханнига хоне лоархІаш дар. Лаьтта къахьегача халкъа бе лахача хана гІалгІай хьалхагІа а сонна из доалаш бар. Цу тайпарча тьалапка халкъ хІалак хила тардора, цхьабакъда, ший деналл бахьан долаш из хІалак ца хулаш дисад. Новкъостал декаш кхайкани оарц доалаши духха за яьккхай халкъо, хІаьта юхера а, укхаза денал из вошала кулг кхевдадар духьа. (ТІоараш тох).

Нагахьа санна ерригача Россе хІанале лаьттанна социализаци яьлле, лаьттанна социализаци яьлга гІалгІашта хайназан Моздокски съезд хинначул тІехьагІа мара.

Нагахьа санна «ВІашагІкхета, къахьегамхой» яха революце лозунг Россе тІайна дукха ха яле а, тхона из хезазан Моздокски съезда депутатий багах мара.

Организацеш дукха хиннай тханцигa, цхьабакъда, мугІаерча халкъа уж йоазаю ядар. Баьдеча низаша цуна новкъарле йора болхлой, салтий, ахархой депутатий Советашта юкъездахара.

Тханцига дукха я къахьегача демократена новкъарле еш йола баьде элементаш. ГІалгІайче когаш тІа эттай. Массанахьа а хувц, гІалгІай къуйн збаргаш ба яхаш, хІаьта уж цхьанехьа а бахийташ, уж хийра боахар. ХІаьта Терски області демократена берригаш а бац гІалгІай абаргаш къуйн, аьнна чІоагІа хьахкайхалачул тІехьагІа гІалгІай демократи укхазаьа хьийлдай.

ГІалгІашта юкъера чІоагІа, яка бола новкъостал хоралоагІаргда шоана, къьметтел реальни низашна а. ХІаьта, нагахьа санна эшаргхуле, гІалгІай халкъо ший цІий а кхоергдац лаьттан доп а кхыдараш а сихагІа къоаставе безам болаш долча дерригача къахьегача халкъа дагардараш кхоачашдара.

ЦІаьхха а моаршал лу аз съездага, дег тІара лов сона укхаза вІашагІхкхийтача вай лаьрхІа чоалкане балхаш аьттоналлица чакхдолар. (ЧІоагІа тІоараш тох).

КЕРДА ВАХАР КХОЛЛАШ

Вай республика къахьегамхоша Нохч-ГІалгІайчене Советий Іаьдал етта 50 шу дизар даздеча дийнахьа сона а дагавоаяна Іан 1918 шера бирса, контрреволюционни бандашца къиза къовсам лоаттабаь дешаш.

1918 шера 16 феврале II-ча Пятигорски съездо Тирка йисте Советий Іаьдал дІахкхайкадьчул тІехьагІа из чІоагІ ца лаьийтара шоашта могар дора контрреволюционни элементаша.

Цулухьа Тирка йисте даьча къамий II-гІа съезд чакхдьльча Ноя Буачидзеи С. М. Кировеи задалех контрреволюцена къовсам лоаттабе эггара хьалхара партизански отряд вІашагІъеллар аз. Са отряда юкъе вера 500 говра баьре.

Сай отрядана С. М. Кирова Черсий-Балкхаройчене вахийтар со цу хана цига кІай полковникаш Сибиряковии Кибирови керте лаьттача контрреволюционни бандашна къовсам лоаттабеш хиннача Калмыкови Битали Катханов Назирав новкъостал де. Калмыков Битали Катханов Назири цу хана Черсий-Балкхарой отрядаштa кулгалдеш бар.

Тирках дехьа уллача Змейская яхача станице чІоагІ-венна вагІар моастагІа. Цул мугІарашка хиннараш керттерча даькъе кІайкалакаш, черсий аьлий, эпсараш, хІирий контрреволюционераш, миттa кхыча къамех нах бар.

Калмыков Битала отряди сапри вІашагІхийтар. Тохаши, шалтташи, товраши хиларал совгІа тха эскарца шиъ йоккха топи «Максим» яха 3 пулемет яр.

Из гера а долаш 1918 шера апрель бетта бийсанна юкъе Змейская яхача станицaна гобир оаха. Тхоай артиллери юрта йисте дІа а оттаь йоккхий топаш етта йолайир. Цул тІехьагІа пулеметаш йийттар. ТІаккха отряд атаке лахар. ВІалла юха доа а ца деш контрреволюционераш юртара байдар.

ДІахо дов а деш дІалаха вІаштІехьдадар тха, хІана аьлча моастагІий низ чІоагІагІа бар кхыча юрташка, хІаьта тыл а цар тха дукха тешаме. Цулухьа Змейская яха станица моастагІех мукъа а яьккха сецца Эстемирово яхача тхоай штаб хиннача юрта кхьчар тхо.

Со юрта йисте вахаш хиннача коммунист Хаджи-Умар Кожухова цІагІа салаІа висар. Тха отрядаш а юрта йисте салаІа эттар. ХІаьта Б. Калмыкови, Н. Батхановии, Х. Беслановии, кхыбараш юрта юкъе уллаш хиннача штабе бахар.

Дукха ха ялае Змейская яхача станицера хьеттача йоккхийча топана семаньаккхар со. Іуйрийна иттаІагІа сахьт доладеца ха яр со сахьата тІаххежача. Сихха баракъа тІа а дийза араийккхар со.

— Хьалхара сотни соца, хІаьта юхебисараш тІемага кийчле?—аьнна приказ а денна сихха штаб йолча вахар со.

Штаб ялла ков дизза герзах кийчбенна моастагІий бар. Штаба наІараш къайлаяр. Цхьа кор дар дийла. Шинна оагІорахьа герз бе а доалаш кийчо аь лаьтар.

— Герз Іе а дехкаш кхьаьца хьаарваьла, — яхаш команда телар контрреволюционераша.

— Тхо дийна а долаш карадоагІаргдац шоана—юха жоп делар Б. Калмыкова.

Цул тІехьагІа сай сотни тІехьа а йолаш коа чуийккхар со. ТІом бе кийчле аьнна аз сотнена команда лушше а са отряд бІаргаьйна моастагІий мичa бахар па хеш цкъа топ ца кхоссаш дІа-хьа байдар. Ишта мукъаьккхар оаха штаб а цуй кулгалхо Б. Калмыков а.

ШоллагІча дийнахьа укхаза хинначох лаьца дакъь донесени яхьийтар оаха Владикавказе С. М. Кировга. Язъьча донесенена жоп а луш Эстемирово бахаьлийн царна тІехьа латтараши герзаш хьа а доахаш дувцаш иабахта чуйеква, шоай лоІаме тІемаш де шураш луш распоряжени ера тхога С. М. Кировгара.

КхоалагІча дийнахьа Эстемирова го а баь станице бахача нахага ультиматум яхьийтар оаха долаш дола герз хьа а луш контрреволюционераш каравоалабе тхена аьнна. Тха ультиматум массеяк сахьата кхоачашйир цар. Дерригa шоалка долаш хиина герз хьаделар, хІаьта 17 контрреволюционер—кІай эпсараш, аьлий, кхыбола нах тхена хьа а белар.

Из дерригa гера а нах а долаш Владикавказе чукхаьчар гІалгІай отряд.

Сона дов граждански тІом латтача шерашка сайца цхьа оагІув балаш Советий Іаьдал духьа контрреволюцена майра къовсам лоаттабаьча командирий, мугІаерча бІехой цІераш яха. Царех дукхагІа барашa таханара ду тахналгІдаспарда шоай сиваш дІаделар.

Са отряде моастагІчох денал гойташ бирса латаш ва Ташалов Ибрахім, Газаборчиев Элберд, Исланов Заурбек, Килованов Мурцал, Арчаков СаІадал, дуккха кхыбараш.

ОРЦХАНОВ Хизир,

персональни пенсионер, граждански тІома доакъашхо.

Перерме хинначул тІехьагІа Тийрка йисте Халкъа Совета председатела Ю. Пашковске арагІагІа лаьрхІа а йоацаш ІойийтІар яр телеграмма:

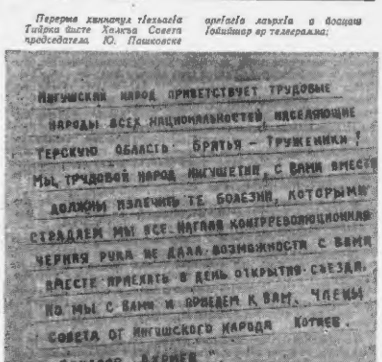

ИНГУШСКИЙ НАРОД ПРИВЕТСТВУЕТ ТРУДОВЫЕ НАРОДЫ ВСЕХ НАЦИОНАЛЬНОСТЕЙ, НАСЕЛЯЮЩИЕ ТЕРСКУЮ ОБЛАСТЬ. БРАТЬЯ — ТРУЖЕНИКИ! МЫ, ТРУДОВОЙ НАРОД ИНГУШЕТИИ, С ВАМИ ВМЕСТЕ ДОЛЖНЫ ИЗЛЕЧИТЬ ТЕ БОЛЕЗНИ, КОТОРЫМИ СТРАДАЕМ МЫ ВСЕ. НАГЛАЯ КОНТРРЕВОЛЮЦИОННАЯ ЧЕРНАЯ РУКА НЕ ДАЛА ВОЗМОЖНОСТИ С ВАМИ ВМЕСТЕ ПРИЕХАТЬ В ДЕНЬ ОТКРЫТИЯ СЪЕЗДА, НО МЫ С ВАМИ И ПРИЕДЕМ К ВАМ. ЧЛЕНЫ СОВЕТА ОТ ИНГУШСКОГО НАРОДА КОТИЕВ, СОКАЛОВ, АХРИЕВ".

ОГЛАШЕННАЯ ТЕЛЕГРАММА ВЫЗВАЛА БУРЮ АПЛОДИСМЕНТОВ.

ГІалгІай халкъо даькъалд луш терски області даха дерригача къамех дола къахьегама халкъаш. Вежарий - къахьегамхой! Оаха, ГІалгІайчен къахьегама халкъо, шуца цхьана дарба де деза вошта массанена а долча лазарашта. Сий доацача контрреволюционни аьржача кулго тарлалийтанзар шуца цхьана съезд хьеллача дийнахьа дахха. Цхьабакъда, тхо шуна а ца, шо долча доагІарг а. ГІалгІай халкъагара Совета членаш Котиев, Сокалов, Ахриев.

ІойийІача телеграммо чІоагІа тІоараш деттийтар.

(II сессе материалаш)

1868 # РЕВОЛЮЦЕ ДУӀАКХАЙКОР 1968

Тахан 100 шу дуз сийлахь-воккха писатель ваь

ГОРЬКЕХ ДОЛА ДОШ

ХӀАРА вокхачу прогрессивни писателан ххоллам ший хьамсарчу халкъа ххолламца бувзабелла ба. Из массаьа а дахаргдола закон кхы дикагӀа девйиш йоацаш бакъду сийлахь-воккхача советски писателан, социалистически реализм кхеллача Алексей Максимович Горьке вахаро.

ХӀара сийлахь-воккхача художника творчество цун шийна а, цун ханарча наьха а дагардари царна хеташдари къаьгга хьахьекха Ӏаш из заман сибат къаьгга хьахьекха Ӏаш. Из тӀехьа тӀаккхуш йолча тӀехьенга хьш дола васкет да, из цӀахеза а сага дог мукх ца лунйташ, из йӀаьшерешка дистадолийташ дола сийной эмоциональни кодекс да.

Ерригача культурни общества кхетам чу дукха хьалха дена хила да Горький керда эрсий культура кхоллинга дӀадоладаьр хиина ца Ӏеш, ерригача дунен керда литература кхоллинга доладаьр а хилар. Горьке дунен пролетариата «Нана» яха роман деннача хьалхарча революце а реакце а шерашка деш. Революционни пролетариата а, европейски хьалха даттача интеллигенцеарча цун доттагӀаша а дика кхетодир из керда заман хьалхдарах цхьаккха шеко яцар.

Дунен революце баьчча Ленина 1901 шера дена М. Горький «Европейский цӀи хева писатель вар». Ленина хийттачох «Горький — пролетарски искусства воккха викал ва, цунна боккха пайда бенна а ба, кхы а боккхагӀа бала торо йолаш а ва». Ленина белгалдаьккхар, «Шийна художника талантаца Горьке боккха пайда беннаб Россерча боккхой бепна, хӀаьта Россерча болаш бенна а Ӏийтаваш» яхаш.

Сийлахь-воккхача пролетарски художника М. Горьке хӀахо мел баьча балхо халдаьна бакъдир В. И. Ленина хӀана а хеш аьлла хиина деша. Революционни пролетариата художник хиларах тарра, деша искусства сийлахь-воккха говзанч хиларах тарра, шийна оазага, хьехар-дочух оазага санна Европа а ерригача дунен а мехкашкарча толашагӀа а дикагӀа а болча писателаша дагулгӀаш хиина къонача советски социалистически литература баьчча хиинав М. Горький шийна тӀеххьарча деношка кхаччалца.

Шийна литературни балха ерригача аьамлена хеш долчох майла вац вар М. Горький. Кхьча писателаш а, кхьметтех эрсий литература историкашта а ца ховваш хиинача тайпара дика довзар цунна шийна хьамсарча халкъа литература. Цунна геттара дика вовзар дӀаьхаьаь йола а шийна хева а фольклор, иштта дика довзар классически литература; шийна ханарей классически литература а цу литература керттера произведенеш а яйна Ӏапар из. Из массаза а вуш ва вай мехкарча областной централкара литературни вахар, из гӀадвугар советски шерашка кхы а дегӀадоагӀача къамий литератураша доахача толамаша.

«ЧӀоагӀа гӀадвахарца цо тӀаздар пачхаьа Россе шоай йоазув ца хиинача къамий хьахулаш латта керда литература.

«М. Горьке тӀоагӀлир эрсий литература адамлен юкъара майан», цо художникашка кхайкарал дора уж шоай халкъаца хьакнала хулга. «Эрсий искусства хьам вай хьалхьй халкъа новкъостапца, халкъо дегаш урастталора вай, из дезадаш!».

ДӀАЙХАЧА къаьнача заман сийлахь-боккхача поэташта, эалипашта хеташ хиннача хозача хӀаман сурт хьахулаш хиннад форда чура. Форда чола юкъера. Вай Горьке ала йиш я из шийна талантаца халкъа вахара фордо хьаккхелли ва аьнна. Цун пихах а тӀема гражданственностах а хьалйиза йолча произведенешца йолаш а массаза а бакьдолчунга кхача гӀерташ уйла.

М. Горький — сийлахь-йоккха творчески юхь йола саг ва, массаза вахаргвола писатель ва.

Цхьаккха доалув доацаш я социализм мехка дургдолчун горизонташ. Геттара доккхий да цо зерзӀараш, боарам боацаш да цу мехкарча сага хьинар. Даьчох шӀаккха кхоачам баь ца социалга, хадданза къовсам доаттабелга — советски сага ваналех ца! Горьке хьалха аьаьача произведенешца хоаш бола гален боаца апара щуам вай турпалча замана дика боагӀаш ба.

Тахаьшийна да дукха кхетам мерал юкъе деннадоалаше, дукхаза тӀехьенаш юкъе еннайолаше къонах Горькенен Лермонтовнен юкъера тарал! Дарц лехаш дӀла тиъамаш дола нарусц, дуӀал хьалха хеза буревестника яха бола шалин цхьан цизо хьоп да:

ЧӀоагӀагӀа хилда дуӀа! Вай заманарча Сийлахь-воккхача художника Лермонтовцарча уйлаш гаргаьено вайна хьагойт тӀаяхача заманна революционни хапен да дикагӀдолча адамашта юкъера бувзамаш.

Вайна хьаделлаьу дукха тайпа бесаш дола, дукхача оазаца декаш дола, довзаш санна хеза горьковски позне дуне. Вай цердоах цо кхеллача цизбалча йоккхача произведенешта «Илиас», «Фома Гордеева» «Самгина Клима вахара», «Егор Булычева», кхы дукхаьенш а. Уж кхы цхьанна а произведенеш тара йоаца цун произведенеш сшаш хилча вахара низ боаз вайна.

Вай искусство вахарца шйӀелуш доттул даккхеьа латташ хила а еза, саг кхы а лакхагӀа волга хьахьекха «хила а еза» — яхдора М. Горьке. Шеко йоалаш ца горьковски романтика цу декхаройна дамбаргӀа хилар. Тахашийна дена художник вар из. Цу ханне а из кхетадеш вар гойна духхьал из хилар дукха шийна ца Ӏенга. Из хадданза дӀахьеш вар форма тоаенга, сага уйла шьанга, темарговлаш, низ болаш а цо хьахьокхартйолаш.

Из писатель-хьехархо вар, шийна дош ше лерхӀачуга кхачийтара цо из тоадора алиаз санна цун майан къаггалца, из кхеташ а низ чӀоагӀагӀа болаш а хургдолаш. Вай сужже доах Горькена хьалхашка. Вай сужже доах цун творчествана а цун уйлашта а хьалхашка, цун писателан говзала а уйлан къонахчаль а хьалхашка. Вайна хелуш ца хуч шйӀа бола къонахчал а цун сага сийлахь-воккхалал а.

Малхбоалехьарча цхьан хьекъал долча саго аьлпад: «Массехазаца сийг санна халкъаца дах хьакъал». Халкъа безамах хьаьна цӀи я М. Горький. Шийна цӀаннена а йоаззаргйоацача хозалца вай дегий а уйлий а низ болата бу Горьке творчество.

Писателан кхелла хинжаш — сийлахь-доккха къонахчал да. Из къонахчал баьхан долаш вай баркал ах Горькена. Мела хаьо ца евар, мелла шийцара курал гӀоттие евар, мелла дагахь безам гӀоттабо бевар, мелла кхеран боацаш хила везар вай заман сийлахь-воккхагӀчарех цхьа мыслитель хила. Вай тахаш еш да цун вахарах а творчествах а. Вайна из веза цун цӀена уйлаш бахьан, эпалургбоаца низ бахьан, цун хьаьлала гражданственность бахьан, цун дог тохадолийташ йола хозал бахьан.

ДИМАТИНА Роза.

М. Горький.

ТАСС фотохроника.

Горькех аьннад

Горьке «...шийна сийлахь-йоккхача художественни произведенешца ше Россе а ерригача дунен а боккхой бувзамца чӀоагӀа бувзавалийтав». Горький «...ерригадунен пролетарски болама дукха пайда боь а бергбина а ӀалаьвагӀо доккха художественни [illegible]».

(В. И. ЛЕНИН).

«Аллха из цӀ еш денла доацаренга хьалхаро дуццар духьа, цу деньа доацарий бӀаргаш къе а дийла вахар царна бӀаргадейтар духьа, цу деньа доацараш къеоелла шешта денаха дезаш долча керлача вахарех лаьца марна дуццар духьа лахенашкара венар, а иийлагӀа аьча, вайта хиннар. Цхьабакьда, из ва лакенашкара из цу гӀулакха вайтараш боабенза балча, кӀезига шера боацарех цаӀ... Оалена цу иита шкьовьатов из, хӀаьта шийна творчество дегӀаьхувалро дола кхача массере а цу лахенашкара лийлаб ца».

Мартин Андерсен НЕКСЕ — Дане писатель.

«Дунен литературена юкъе кӀезига йоазаш вайна сийлахь-йоккхий биографеш. Цаьргх а Максим Горьке биографи. Цхьабакьда, цунца цхьана цу массанеш а чӀоагӀагӀа эргаш а из шийна лепаш долча нерацаш. Из дар хоашош исторически хувцаллар кӀезга чура санна шийна чура хьахьекхаш дола вахар. Из дар цхьанкха хӀама юкке а це дута авйоахаш лаьттачеш кхтъьнмачен боккхой массса дӀадеина эггара хьалхара писательски вахар. Из дар пролетарски писателан эггара хьалхара сийлахь-деинха вахар... Шийна вахарца цо хьадийллача нердачун шӀен санах латтар лаьча, из латтар шийна писательски вахарера хӀара гӀа шийна ханарча объективни событешкара ца беиналаш хиина хилларех. Цун биографи пролетариата революце биографи хиннера хилар. Ше вахарга хьекха даьд ца йоазеш а, цхьаза кхоанен эггара мишнарогӀа долча хоанал хьалха а еулаш, ше а из тӀеӀертта хьалкаболча хӀорцен кӀаьд ца душ дӀахьалашкакаьо хьешарцен. ХӀаьта цо шийна цӀи йитай вайна тӀаккхьара революционни ахӀаьмера хьосалли дола дӀеагӀа санна».

Константин ФЕДИН.

«Шоайн тӀех кхы цхьаьнхеш йоацаш а цун произведенеш. Цхьабакьда, деша ше неддерра шӀен диче, художественни литературица чакхбоалаш бац Горьке маьрхӀам. Горьке Ӏаккьмате деккха дика аьцад «салхатана политика» эшна цӀи лекха йина бакчуш дьяхо».

Герберт УЭЛС.

«Тхоай дукхача писателашта Горьке влиянии хилар гучадува тхона. Оалеш хаиньага хьачеш долча горьковски дуненах йоалача гуманизма йоккхача вердаье писателна лу цхьарацца вахара вкена чура моллагӀа бола, кье нех ца хьайхоакаш хилар тардалийташ бола салла боккха низ. ХӀаьта вайна бӀарга а гу шеаш бӀаргех ухача хиша домадаь даре а къовсама кийча дела адамаш; царех цхьаннха а на йуш вац, ерригаш а тӀеи йо кийча ба».

Мигель Анхель АСТУРИАС — гватемальски писатель.

«...Горькена мере, кхы цхьаннена а цхьанна а хьна мегашц дунен культура бӀаьшараш салла дика революцеца бӀешарӀдувзо».

Ромен РОЛЛАН.

«ДӀадехаш хургдолеш цӀи дуне, хӀаьта иштта Россие Малхбузеш а бӀашарӀхеттача лаьхача арнана тара хиенда Хьо».

(Роллана Горькега яздьча письмо тӀара).

ЦӀАККХА А ДИЦЛУРГДАЦ

ХӀара сага вахаре хул цӀаккха а дицлургдоаца хӀама. Иштта хӀама нийсденнад сона а. Из да сийлахь-воккхача эрсий писателаца А. Горькеца бӀашагӀкхетар.

1928 шера аьхки тханшера, Владикавказе, вар Россе къулбоахьек злата кийчдеча организацей балхага хьежа вена Ганецкий Яков Станиславич. Цу хана нох Ганецкий Наркомторген ВСНХ-ан Коллеге член вар, хӀаьта Гойгов Ӏаддал-Хьамид — злата продуктай горски контора управляющи.

28 июле Военно-Грузински новкъа Тифлисера араволл се аьнна Горькегара телеграмма кхаьчар Ганецкега.

Веза хьаша тӀаьца сихденна кийчлуш дар тхо. Ӏуйрийна 10 сахьат даьлча машинаца Горькена накъавха арадаьлар Ганецкийи, Гойгови, сои. Делкъа хана Казбеге бӀашагӀкхийтар тхо. Горькеца вар цун воӀ Максим, Грузе СНК викал нох Яшева, цхьаькха цхьа новкъост. Цун тайпан цӀи дагаягӀац сона.

Тхона бӀаргавайнар хьалхагӀа портретех дика вовзаш хиина Горький вар. ЦӀаьхха бӀаргаьежача цӀимхара волаш санна хетаора из. Бакъда, бӀаргаш дикача сага дараш санна безаме хьежар.

Цунна тӀаьвхар массе а чопалг дӀабелла йола кӀай плащ, корта тӀа кӀай кепка туллар.

ЧӀоагӀа мардӀа а велла Ганецкена барт баьккхар Горьке. Ганецке цунна дӀадовзийтар тхо а, хӀаьта цо тхога кулг а делар.

Цу хана Казбете нийсденна туристаш Горький вайза а вайза гӀалбаха тӀабаьхкар.

Цу сахьате дӀабаьржар Горький кхачарах бола хӀам, хьагулбелар юртара нах.

Массехк дош ала аьнна Горькега дехар дир кагирхоша. Дукха веза а ца луш гувналга тӀа а ваьна къамаьл де воладелар Алексей Максимович.

Къамаьл деча хана васт-васта кхайкаора из. Цу шаьхка дӀабашагӀкхийттача хитинге мел хиннар оратора цхьаь цаӀ доль тувла ца халийта гӀерташ дацугӀаш вар.

Цхьан хана со гӀаш лийнача новкъа тахан машинаца венав со. ПӀаш воагӀачул дукха а сихагӀа со машинаца венавале а, сайна бӀаргадайна доккхий хувцамаш ца зийча вадавзло со. Сона бӀаргадайра хьалкеш латта керда вахар, сона дийра ерригача параргӀата а доалах мукъа бола а дуне...

Горький уж дешаш аьнна воалхане а массане чӀоагӀа тӀеараш [illegible]

— Вахаре а кхахьегане а шун боккха ваттув балар дов сона. Ӏадика хийла шун, деза доттагӀий, — аьлар Алексей Максимовича.

— «Маьрша гӀолва, веза Алексей Максимович. Могаш маьрша а волаш дукха вахалва хьо!» — хьахоар массе а оагӀорахьара.

Митинг чаккхьаьнначул тӀехьагӀа хи йисте Ганецкийи Горькийи юкъе а волаш наьха сурт даьккхар.

Сурт даккхалехьа лохехьа даттар со. «Кхалнаьха сий де веза» аьнна Горьке ваккхехьа хьалгӀаьккхар со.

Цул тӀехьагӀа Горькийи цун воӀи, Ганецкийи, тхои Казбеге столове хӀама даа дахар. Горьке дукха бегаш бора, итальянцаша даа хӀама иштта кийчду хувцар.

Цо чӀоагӀа хьашт а делаш хеттар гӀалгӀайн нохчийн фу нах ба, цар быт миштай, кхалнах мишта бах, кагирхой дешара тӀаккхуш бий, шоай интеллигенци йий шун, писателаша малагӀча неттала халу лхаш, иштта кхы дукха а.

Ганецке хьалхагӀа Гойгов писатель ва аьнна дӀа ва вовзийта варий Горькена, тӀаккха цо къонача писателий кехарах лаьца безаме къамаьл дир Ӏаддал-Хьамидаца. Художественни произведенешка керда саг а цун керда оамалаш а хьахьекха еза йоахар цо.

— Яхе Ӏа, — йоахар Горьке, — шоай нахах, юрташка а лоамашка а керда вахар хьалкеш боахкача къахьегамхоех. Советски строя наьха кхетам чу даь тамашийна хувцамаш хьахьекха. Из ерригга а шоана геттара дика довзаш хила веза, хӀана аьлча шун халкъо дизавхца диаьд вачаьха «дикаш».

— Ӏайха лаьаьр со волча хьадайта, йоахар Горьке, — из деша а хьехар де а массаза ха керайоагӀаргья сона. Альхапах арахеца дага ва со, цу тӀа Ӏа лаьаьр а кепатоха хьожаргда вай.

Цхьа сахьати ах сахьати хьакха хургдар оаха генахьни Горькена. Цул тӀехьагӀа Казбегера даьнна Владикавказе Ӏочудаьхкар тхо.

Сайрийна ялх сахьат доаллаш кӀаьдденна а салӀа безам бола а тхоай веза хьаша гостинице дӀатоавир оаха.

Вийса кхачул тӀехьагӀа Москве вахар Горький.

Цу хана дена 40 шу даьннав. Бакъда, цӀаккха а йицлургьяц сона Горькена уллув айса яьккха доаца ха.

Тамара ГОЙГОВА.

ОСМИЕВ Хьамзат.

Максим Горькега

Хийцца ала йиш я сога:
«Хьо, тха Горький, сона вовзар!»
Ӏеча хана — хьона вагӀаш,
Баха валча — хьона вагӀаш,
Сона Ӏа хьай хьалхьал тепаш,
Сатем байна, воб-са доацаш
Вийсаш лаха се воландаь
Иштта ала йиш я сога.

Хьона вагӀаш лаьаха минут
Цхьанна хӀамах хувцаргйоацаш
Вая ер са, Максим Горький:
Са маьжений низ сорбоалаш,
Маьлхе къага Беш лоам санна,
Сийрдабаьле гучаухар,
Уж Ӏа кхелла бакъ турпалаш,
Со гӀоавоахаш гучаухар.

Гой хӀа леш ДуӀакхайкор!
Сега тӀаш во, масса лел из,
Даим зерге латт цун цӀогӀа:
«Кхы а чӀоагӀагӀа доалла дуӀа!»
Шийх со хьегош пучалехьар,
Сиглаенга ший са латташ.

Цу текхаргах кхараш лепна
Даьра човнаш хиина лаьча.
Гучаухар Павел, Челкаш,
Ший керара дог а лаьккха,
Цунца шоай никъ сийрла
баьккха
Наха хьалха воагӀа Данко...

Кхы а кхы а — дукха ба уж.
НахацӀара безам кхайкош,
Дукьаленаш дагье Ӏеташ
Са къонал кийлараш бар уж.
Хьона лийннар, хьона Ӏайнар,
Из хьа хега йӀохал кхийтар
Беррие шийна низ халкъа ца луш
Ӏелург ва ваш, ва тха Горький.
Хьо хилар барках хьона,
Революце ДуӀакхайкор,
Ӏа еннача газий дукха
Дег ма Ӏабба баркал хьона.

МАКСИМ Горький — цун произведенешта гӀолла вовзаш вар сона. Вай лоамаш наьах бола литературни лагирхой уйла шийна тӀеозар цо шийна романтизмаца, реализмаца, хьакъалерча уйлаца, кӀоаргача, дизаьча дешаца. Цудуьхьа дар 1928 шера ше наькъа водаш Горький городе сецаш аьнна, Владикавказе гӀоала вахар дӀадаьржача хана из маьаьвоекхаш, вокзале эггара хьалхарча гӀалгӀай юкъарча дешара заведене — педагогически техникуме деша даьгӀа тхо а юкъе долаш боло ӀалаьмаӀе дукха мая гулбенна хилар.

Лоаца митинг хилар вокзале кхерча майдан тӀа. Цига къамаьл дир Горьке. Эггара хьалха бӀаргавайра сона из, наьха шийцарча безамо дог тохаделийта а цхьаьккха а волаш. Дунен ерригена континенташка цӀи хеза вола из, йоагъемаш шийгахьа а ерзаь латтача адамий форда хьалхашка, эггара хьалха отташ санна, хьаьттар, ше ммчара дӀаволапургва а ца хоеш латтийсар. Аз дег тӀера бархал оала шоана оаш со селле чӀоагӀа теркалерах, — аьлар цо, юкъера а, кхьлача оазаца, — из дара гӀулакха-м цхьа баьлен де ховре сона, цхьабекьда, къамаьл де бӀалла бӀашгӀехьдалац. Массеа а маьрша, унахцӀена вазалеь шо, — гӀадбахача наха цхьатерра тӀоераш деттар, боккхаш леттача доцах кхы хӀама хьахазе йиш йолаш децар.

Тхо дешаш а литература даьхьо эггара хьахара гӀонаш доахаш а дар... Цу 1928 шера бӀашагӀъеллар гӀоагӀай писателий ассоциаци. «Сердало» газета редакце гуллора из. Цига оаза тхоай юккъанцара стихаш дуацараш дешар. Кепа а цига деттар уж. Ассоциаце членаш бар МальсагоевгӀар Зоврби, Дошлакъе, Сарало, Ошаев Хаинд, Беков Тамбот, тхо, бӀамарӀдараш — Озиев Салман, Осмиев Хьамзат, со, Муталиев Хьажбикар, кхыбараш.

СОНА ДАГАДОАГӀАРАШ

Цхьатерра низ болаш деагӀар гӀалгӀай литература.

1934 шера бӀашагӀтехар Нохчийн ГӀалгӀайн областан, цул тӀехьагӀа гулйир Нохчийн ГӀалгӀайчоен писателий съезд. Цига дуаца оттадаьча кхьча дешашта юкъе делегаташ а хержар СССР Советски писателий Союзе членийн 1-ча съезде бахийта. Тха Союз бӀашагӀъеллар Горьке миншцаттеагӀа 1932 шера ВКП(б) ЦК решени а яь.

ХӀанз а тӀехьа чӀоагӀа тамаш ю аз, наггахьа шера ца боагӀаш бола вахара лотерея кхаж беча санне хет сона кхьча делегаташца цхьана цу съезде ваха вай республика писателашкара хержарца сай баьнна аттув.

Цига, съезде шоалагӀа бӀаргевайра сона Горький. Из бӀашагӀкхетар безаме а цӀаккха дицлургдоацаш дег чу дуцаш а дар.

Цу хенарча са дневника тӀа даь йоазув да цу съезда къалтарча декаш хетаденнареш дуаццаш. «Чот-се вергевоацаш дукха адам. Кегар. МагӀа нича Ӏоха веза хеш деш. Делегатий моттигаш хьаьшаьа дӀа а лийца, уж тӀехьашкахьа нийсбелар. ӀалаьмаӀе чӀоагӀа йӀайза я. Со, массане санна, сайна тӀера пиннах Ӏо а хьакка, сай делегацеца тӀехьашкахьа хаттача гӀандий мутӀарагӀа ӀохаӀра. Ноакхе дар. Лоамаш кхача мехкашкара баьхача хьашаше дӀалийцар. Кхьача мехкашкара хьашаш бар делегаташта юкъе а.

Цул тӀехьагӀа долла хӀама бӀашагӀьйийра. ЦӀогӀарч... ЧӀоагӀа тӀоараш детт, ерригаш а къаегӀотт... Эстраде тӀа воал Горький. Лакхе. Айенна белеш а йолаш. КӀорга санна шайза майзаш бега Ӏоюутт. Горький хьинар долаш ва. Къона хет. Эггаре тӀехьарча плакате тӀа хьакьекхача писателла бӀалла тара а вац. Урелеттеш из а ва. Латташ зал а я. Ерригга зал хӀеш тӀоараш детт. Из а вел, зал а ел. ВӀаши дукхадеза ум шоайна — из а халкъ а. Съезд хьаелл Горьке. СабберагӀа, цхьабакъда, дика ду цо къамаьл. Нег-нагахьа деттача тӀоараша юкъагӀдоах цун къамаьл, тӀаккха дӀахо а ду...»

БӀайхача августе шийна кӀирана шийна терхама юкъмотгига эггара хьалхарча пролетарски писателан низ бола гӀоа латташ хиннача съездах йолча уйлаца ьхар Москва, ерригга мохк а санна.

ЧӀоагӀа уйла тӀаэлийта педуагӀар Горькега массане а. Цхьабакъда, тхона, революци кьинначул тӀехьагӀа мере литература мелел шоай йоазув а доацаш хиинача кагийча халкъий зихалешта, керда хӀама а дӀахорча творчески вахара программа а яр цун хӀара дош.

Цу хана тха съезда хӀара денна делегацеш ухар. Цига баьхкар метростроевцаш, Тульски герзий заводашкара боалхой, Донбассера горнякаш, пионераш, бӀуи массе тайпай тӀемахой, Трехгорни мануфактуре балха бола кхалнах, хьехархой, комсомольцаш, колхозашкара къахьегамхой — цу массане а, шоай накавш писателашка дӀа а луш, дег тӀера моархал телар Алексей Максимовичага, дицлургдоаца соагӀаташ дӀателар цунга.

Сийлахь-воккхача писателаца цхьана дехаш къахьегаш ше кӀира даьккхар оаха. Тхо дӀаӀенадар цунца, цун хьакъахьарча дешаца, цо делегатацца деча къамаьлашца, цун бегашца... Цудуьхьа, съезд чакх а ьал-на, къаста деза ха хьетӀаккаьлчача, къасте бӀалла дог а дегӀацар. Банкет йолча хана бадуьа СаӀндл сон Алексей Максимовича дӀатӀа а ваза. [illegible] Оцу цунна, халкъ бӀаргего Нохч-ГӀалгӀай чу вола аьнне хьийзар из. Алексей Максимович хьалгӀеттар (сайн цунн дегӀа лаккал цхьатара хилар болталдаьккхер из са-сайца), истопа кьалкашкара тхогахьа тьа а вийрза пела дӀаийцар цо, тхона баркал а аьнна, тӀаккха, цӀаьхха бӀаргашка хий а кхеина, аьлар:

— Тамаш ма елеш, кагий нах, се дог чӀахкарех. ХӀана соге моаршал дола доьхка шо дахача моттигацка цхьан хана цхьаьннена мелаг а ца хоаш нийнна саг ва... Аз дош лу шоана, гӀулакхашн лазарон со мукъавалийтача минута шунцига ваӀ — оаза денна пела хьал берте дихьнул тӀехьагӀа из Ӏо а оттадаь, тхога кулг кьакхоэадалир цо. Цун Ӏадика а йийце, сел Ӏымерза из тхоашца хиларех цунна баркал а аьнна, юха а дийрза тхоай моттигашка Ӏоховша долхаш дар тхо, цхьабакъда, из до атта бӀаштӀехьа дергдолаш децар. Оаха дахьар де дагахьа тхона тӀаккхьа дизе пелаш бе а доахкаш, ерригга ниць дӀа а лаьца латтар ерригаш а хӀана ац аьнна йолча делегацей вннапаш.

Боарам боацаш чӀоагӀа дукхаезашн лоархӀаш хиннав Горький. Цхьа юкъ аьннача гӀолла кӀаьдденна Алексей Максимович иолонин залера дӀавахар.

Тхо чӀоагӀа дог тийше дар цо бокъонца шийна дош кхочашдергхилерах а из вайцига воагӀаргхилерах а. Цхьабакъда, кхоачаш хила кхел киналацар цун. Дукха ха ялалехьа ерригача дунен тӀа дӀахезар революце Сийлахь-воккха ДуӀакхайкор кхелзараз бола гӀайгӀане хоам.

Кхы юха метта йоагӀаргйоаца сагото яр из. ШоллагӀа Горький хиина а вац, ва а вац. Цхьабакьда, цун сийрда образ даим йисай вай дегашка. ХӀаьта цӀаккха а лергдоацаш дола цун кхолламаш, цун никъ сийрда а боахаш, даим дахаргда халкъа юкъа.

ВАЗОРКИН Идрис, писатель.

ТХА ХЬЕХАРХО

ВАЙНАЬХА хӀара писателан моллагӀча тайпара холенна а хоцу А. М. Горьке шийна влияни еш хилар, хӀаране из теркал ца дой а. Из влиянии хьагучаккхеш цун хьисан дена хала хул.

Укх статья тӀа тха белгалъяза безам ба сийлахь-воккхача писателан творчества влияни гойташ бола, «Алан шераш» яхача тха исторически романа тӀара моттигаш. Роман язъеш тхо долча хана-м, бакъдар аьлча, тхона из бӀалла дага а децар. Хьаэнаргда вай, масала, романа хьалхара книжка («Лохаленна хан бӀашагӀкхет»). Книжка тӀара духцар хьадолалу 1848 шера деша. Цу тӀа хьагойт цхьан дезала вахар: дань-дань-да Шаппал-дань-да Алхаст, цуний воӀ Сико, цуний цуний воӀ Шапиев Аьхмад. ШапиевгӀар дезала вахар дӀаьадеш оаха гойт паччахьа Ӏаьдало доалдеш наькхача ерригача хана хиннача нохчий халкъа вахара суртах. Из дезала вахар шедӀаьздаргга яхача «АртоменовгӀар тоаш» яхача романа тӀарча дезала вахара тара да.

Сийлахь-воккхача писателан АртеменовгӀар тайпан кхаь ноахала вахарца къаьгача образий формехьа хьахьекхай пореформенни Россе капитализм чӀоагӀа дегӀахара процесс. Укхала бӀаргагу вайна бокъонца бола аналоги.

ХӀанз хьажаргда вай «Алан шераш» яхача романа цу хьалхарча книжка тӀарча Сачин Александра беранга. Из дӀахадаьа заводской болхлой ва 1905—1907 шерашка чӀоагӀа революционни къовсам доаттабаьча хьалашка. Гор. Тула заводашка хӀара денна, болхлоша-большевикаша кузнега а деш, стачкаш хиннай, заведенека гӀоала хӀайоаржаеш хиннай прокламацеш, листовкаш, боккхой таьнаш, хоамаӀаранка дукхах нах а гулаьц митингаш яьй. «Нана» яхача А. М. Горьке произведене тӀарен «Вахара тоатодаш бӀашагӀкхет» яхача книжка тӀарен революционни забастовочни йоалиа сурташ чӀоагӀа вӀанаш тара да, цаӀаш деле а.

Боккхой къовсам наьна бӀаргашца хьахьокх Горьке. Оаха из дӀаьахах Сачин Сапа яхача кӀаьнка бӀаргашна. Тха романа тӀара боккхой къовсамна сурташ, Горьке произведене тӀара хьалхадаь вӀалл а дач. ХӀаьта а, тхона хета, Горьке йийшачен тха романа тӀа нийцачен ханий белгалонаш шоайла гарга а аьнна. ХӀаьта из Алексей Максимовична творчества влиянех вера кхетаде йиш йолаш а дац.

Хьаэпаргба вай, масала тха романа шоллагӀча книжка тӀара КовалевгӀар дезал. Иштта цига а, боьъонца вӀаши нийсъьаьчул тӀехьагӀа, гучаларгда, «Нана» тӀарча Павлен «Алан шераш» тӀарча Ковалев Василен оамалаш цхьатара хилар. 1905 — 1906 шерашка Павела хинна ха йолаш хиннав Василий 1917 шера. Цар оамалашкара цхьадола гӀулакхаш наӀаш да. Шиние а квартирашка политически дешар да: 1905—1906 шерий событеш кхетаелга — Павел волчен, февральски революце событеш кхетаелга — Василий волчен. ВӀашитар йола оамалаш хорайоагӀа Василе наьнагара — Анна Кирилловнайгарен, Павела наьнагара — Ниловнайгарен.

Хьалхарча книжка тӀа оаха гойт февральски революци хилале хьалхагӀа Невски проспекте хиинача петроградски боккхой демонстраце сурт. Цу демонстраца сурташ ӀалаьмаӀе тара да Алексей Максимовича «Нана» яхача произведене тӀа яздьча сурташта. «Алан шераш» яхача романа автор — Невски проспектерча демонстрацена юкъе хакъа лоацаш хиннар. Укхаза фотографеца даьккхача санна нийса гойт романовски самодержави тӀера дӀаяхитача февральски революци сурт. Уж сурташ оаха гойт Шапиев Аьхмада оамалашка гӀолла.

Укхаза а гурда Горьке творчества влияни еш хилар. Горьке творчества вайнаьха писателий произведенешта еча влияниена кӀоаргагӀен массе оагӀорахьарен анализ елга литературоведений критикийн гӀулакх да. Произведене автора шийна ховргдац сийлахь-воккхача писател А. М. Горьке шийна мел влияни ю. Цхьабакъда, из ӀалаьмаӀе йоккха я.

ОШАЕВ Халид, писатель.

КХАЛНАЬХА ИРАЗ

СОВЕТСКИ Ӏедало дьхача боккъала а баккхача кетаӀошех цӀ я лоаман кхалсаг лоалах мукъаяккхар. «Дунен тӀа эггара а хьалха Советски Ӏедало мара дизза дӀадаьхалац, — аьлаьй В. И. Ленина, — кхалсаг маӀача сага нийсса бокъонаш йоацча хьале оттам деррига къаьна, буржуазни, тийнача балха законаш...»

Шоай бокъонашка дилдача къаьстта а воча хьале хиннаб Нохч-ГӀалгӀайчен кхалнах Советски Ӏедал оттадехьа. Къонача дына оамалийн законийн кара яр малхбоален кхалнаьха кхел. Закено, ледаяр эхь долча оамалаша, маьра кара хиларо, мӀалла а йоазун-деврар ца хоаш хилара деррига дунехах дӀакъоастадаь есар дар ю. Из тайпа хьал дар Нохч-ГӀалгӀайчен лоаман кхалнаха тӀаьхьттар а.

Советски Ӏедало уж гӀабам дехха а дал, общественни вахара шорача новкъа яьккхар кхалсаг. Законо дийхар урдуэ, дукха нетий кхувлар, кхалсгӀа маьре ахийтар, кхоева барам маьре ахар.

ХӀана, дӀадахар терхаддича, вайна бӀаргагу Нохч-ГӀалгӀайчен кхалнаха вай мехка беррагача кхалнаха а сацна, къоасамен къахьегамен сийдаьла ддарь чакхбаьккха хилар.

Граждански тӀема шерашка пар, шоаш юха а ца хиобеш, къона Советски республика лорабьй. Вай кхалнаьха турпалалах лаьца И. Ф. Гикалос аьдаьй: «Шн ди ца тӀом беш латта. Юрт кара яланза кхал. ЦӀерам юала йолаеннай... Лоаман нах тӀехьашка бувлаза бахал. Шиьхха юкъе боал лоаман кхалнах, чоанаш Ӏешарап а аьнцаш, шоай цел бола низ тӀа а ухийташ юхаеццабу цар уж «ГӀакьарка доала йиш яц, е вот доала е дое деза», аьнаш цӀегӀаьч летт».

Уж малаж-б хой шоала? Уж ба Арсанова ПаьтӀамат, Долгиева Кхоаеи, Долбаева Сержат, дукха а кхыбараш — кӀирьаь еттача йоккхийча а жагийча а топий пхоарча юкъе гӀолле Советски Ӏедал лорадераша. тӀема кхоачамаш, кхача, хий тӀакхихьараш, чоакаш хиннараш медицински новкъостал даьрил.

Нохч-ГӀалгӀайчене юкхера а Советски Ӏедал отталаь дааьначул тӀехьагӀа (1920 шера март) халкъа боахам юхаметтаоттабара балхашна пхьана бе болабелар кхалнаха юкъера боах.

Ленински цӀоаш чакх а йоахаш, республика партийни организацеи, РКП(б) ЦК Къулба-Малхбоален бюрос юлтал а деш, Ӏалдьеате боккха боах чакхбаьккхар лоаман кхалсаг бӀаьш шерашка тӀалаьттача дезалабытовой доалах мукъалкхара. Боккхача лоархӀаме хилар бюро чухьа а моттигашка а кхалнаха юкъерча балха отделаш вӀашагӀйоххар. Йоазув-дешар ца хар дӀадаккхара йола пункташ, школаш, клубаш хьаеллар кхалнаха. Общественни организацей путевкагӀа техникумашка, рабфакашка, вузашка деша ухийтар уж.

Лоаман кхалнах сомабоалаш бегӀнага бехгал а довкхаш, «Сердало» тӀа 1925 шера яьдаьд: «Печа косинкашка совпартшкола кхоалдор лепаш 23 лоаман кхалсаге. Хьакхаштал йоацаш, юхаувзалуш сердалга баьиннаб уж гаьнача юрташкара. Юртара школага хьалхара тӀа баккха дала дар. ДӀахе аттагӀа да. Лешарен гӀишлоин сердалоне комсомольски собраниена беаац тӀаухийт. АӀ мехкарий кхы гӀаам баш алкха лалуэгӀа, — хьинаре дакъа лувца беаам ба».

Веха боахам, моцал йоллашехьа а 1922 шера ноябрь бетта Владикавказе (ХӀанзарче Орджоникидзе) лоаман кхалнаьха цхьоалагӀа краевой съезд хиннай, хӀаьта лоаман кхалсаг сонаяккхара боккхача лоархӀаме а хиннай из. Делегаткаша чӀоагӀа уйла тӀаяха ладийгӀаш ГАССР юстице наркома Дзедзиевой «Юстицин лоаман кхалсаги» яхача докладага. По нанлата догмашта йоаржаль критика а яьй, лоаман кхалнах мукъабахара тӀаделладаь Советски Ӏедала законаш дошла а лаьмхал.

ГӀалгӀайчене цу шерашка кӀеоига а лоацаш гӀулакхаш даьд кхалнаьха отдела заведующи хиннача Ж. Вазовкинас, Нохчийчене — А. Цветковас, З. Чентиевас, кхычар.

Лоаман кхалнаьха политически жгетам дегӀакхувлара боккхача лоархӀаме хилнай политически собранеш, лоаман кхалнаьха областной конференцеш.

Нохчийчене кхалнаьха боахам эггара хьалхагӀа юкъебахарех хиннаб Арсанова Хьава, Асабеева Абат — эггара хьалхара мерта Совета председатель хинна нохчий кхалсаг, Упкаева Ураат — коммунистка, дукха а кхыбараш.

Йиза бокъонаш йола советски общества член а хинна дӀаэтта лоаман кхалсаг ший праэера вахар тоалле йолаеннай, экономически, политически, культурни тӀехьайнсар, дин фанатизм дӀа а йоахаш. ДеррагӀа, тӀа-тӀа хьалхалаттагӀа гӀа а боахаш общественни вахара юкъеяха дӀанай из.

СОВЕТСКИ Ӏедало шерашка кхалнаьха керда тӀехье хьыхийнай. Цаьта лоаман кхалнахах йиза бокъонаш йола вай общества членаш а хиннаб.

ХӀанз республика халкъа боахаме кхахьегаш 98000 соагӀа кхалсаг я Нохч-ГӀалгӀайчене. Царех 17000 кхалсаг хиьна Ӏац лакхерен юкъера специальни образовани йолаш. Вай доккхал а деш цӀерши йоах Социалистически Къахьегама Турпал Таисия Ивановна Летковская, эггара хьалхара летчица-нохчо Насуханова Лиля, «Малгобекнефть» НПУ Ленина орден лелаеча 1-ча промысла заведующи Мария Яковлевна Фаук, кхыбараш санна барий.

ШаьлагӀа районе «Джалка» яхача совхоза звеньевая йолча Муслимова Тамарий цӀи ца йоаза хала вай республике! Цун къахьегама лакха мах баьб вай правительства. Нохчий кхалнахах эггара хьалхагӀа енай цуина Социалистически Къахьегама Турпала цӀи. Вай республикал а гаьнна араьха йоахаш я «Назрановский» совхоза журий-товарни ферма доярка Социалистически Къахьегама Турпала Барахоева Ӏешкай цӀи.

Кхалнаха производствени а общественно-политически а балха юкъе дакъа лувца дикагӀа аьтту хилийтар дукха дукхагӀа вӀаштӀехьйоах деша даха ца кхачанза долча бирий учреждениеш, иттал ваарен берел да интернаташка, бирий учрежденешка кхеваш.

Вай республика юкъерча специальни дешара заведенешка доаш гӀа пхи эзар соагӀа йоӀ, лакхерча дешара заведенешка — йиъ эзар соагӀа. Дукхха а лоаман кхалнах деша багӀа мехкарча кхыча вузашка а аспирантурашка а.

Эггара чоалханегӀа, бехктоккхамегӀа дола балха доагӀош дельлургдолаш, селла дика знанеех хийнаб кхалнах Советски Ӏедала шерашка. Кхалнаха юкъе кӀезига бац Ӏилманхой, дика организатораш. Республике 359 кхалсаг Ӏилман белхлой ба. Царех ба берате къахьега исторически Ӏилмай кандидат Гойгова Зарема — Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Совета депутат, филологически Ӏилмай кандидаташ М. Чентиева, Р. Долакова, Ф. Оздоева, исторически Ӏилмай кандидат З. Гуматова — Нохч-ГӀалгӀай АССР Министрий Совета председателан заместитель. Педагогически институте дукхача шерашка боккха педагогически болх беш хьайоагӀа доцент Т. Т. Мальсагова.

Дукха ба залкьа Ӏедала органашка харжа кхалнах. ХӀанз вай республикера 70 кхалсаг я СССР, РСФСР, Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Советий депутаталла харжа. Вай республика моттигашкарча советий депутаталла харжа я 3783 кхалсаг.

Маьсанаьхьа а — промышленносте, юрта боахаме, просвещене, унахцӀано лорыеча, Ӏилме, культуре, хьагӀакхув тӀехье кхееча, пачхалакхеяна доалдеча — коммунизм хьалъерий хьалхарча мугӀарашка ба кхалнах.

Советски кхалнаха зеррига шоай ницкъ тӀаухийт парте XXIII съезда исторически решенеш сийлена кхоачашъяра, советски наьха ираза вахар бахьан, вай Даьхе кхы тӀа а тоалуш дӀаяхийтара, коммунизм хьалъяра ленински парте доала а хӀама дейта а хоаш.

З. ДЖАМБУЛАТОВА,
исторически Ӏилмай кандидат.

БӀУБЕННА ГӀА БОАХАШ

Фоторепортаж

КХОАНА деана цӀей — Нохч-ГӀалгӀай чу Советски Ӏедал даьна 50 шу дизар — доазорга республика кьахьеган хоам.

Историе дукха хе яц из. Бакъда, тамашийна да цу наьаргӀа хинна хувцаммаш. Ирзо даьлаш нарда нахар дехад цхьан хана бедане, наьна, пачхаьа Ӏедало тоӀадаь нилача вай лаьтта.

Тахан берттейна дезал санна республика заводашка, фабрикашка, Ӏилмани лабораторешка болх беш ба эрсий, гӀалгӀай, эрмалой, нохчий, украинцаш, дукхача кхыча наьнах боаш я цар. Царна цӀаьнха а бӀадургбаьц шоай ирзо бахьан деаш, тӀехьаенна хозе кхоене никхар дукха революци бенехкаш а Советски Ӏедал оттадеш а бейнараш. Цар оаш вахар дӀадаьна сийлахь-доккха гӀулакх деэгара дега чӀоагӀлуш, из белаш латт.

...Тахан беррагача махка дааз Нохч-ГӀалгӀайчен мехкдаьттахай, чекхдаьтта чекхдалхарий, химий гӀулакхаш. «Тхо шера лаьм — ханая хьаьхе! В. И. Ленин веь 100 шу дизара даха надаьстӀаьрш накьагӀаргда вай». Цу девизах болх беш ба республике беррига къахьегамхой.

Селхан хоза кхаъ хаьцаб ведаше. Шерипов Асланбека цӀергӀча Грозненски нефтемаслозаводи коллектива ханал диъ де хьалха кхачайаьшай пятилетка кхалагӀча шера хьалхарча кварталь план. Март бутт чакхбалалехьа планал соагӀа эзараш тоннаш мехкдаьтта продукташ кхоачаргъа Даьхенга.

Укх сурта тӀа (аьрда аггӀоралахьа лехаралар) йоана бӀаргагуш йола Л-35-11 яха установка нефтемаслозаводе эггара къоагӀчагарх я. Бакъда, мехкдаьтта чекхдовкарашца дика кхеорзалой из.

ХӀанз массагӀча производстве маӀача наха нийсса къахьегаш ба гӀалгӀайи нохчийи кхалнах. Советски Ӏедала, хьалхарча Коммунистически парте дика йоахха ю кхоавахьа.

Тха фотокорреспондента ер сурт (аьтта аггӀоралахьа лехаралар) дьякхад «Гипрогрознефть» институте. Аьрда аггӀоралахьа латтар я гӀалгӀай йоӀ Дидигова Д. 1962 шера Грозненски нефтяной институт дьякхача дена цига инженер-проектировщикна йолаш болх беш я Диба. Цунна эшача новкъостал де нийча ба цунца болх беш бола инженераш Д. М. Шакина, группа кулгалхо Ю. Л. Сафонов, Л. И. Пантавская.

Вай республике а дукхача дигача гӀуллакхашца бенгаль чоамай химкомбинате йоакха коллектив. Химкомбинате гӀодьарьамон дана къахьегаш я пха шера план хенал хьалха кхоачашъяра юкъе лаьчача № 32-131 йолча цеха коллектив. Укх шера кханен соагӀа эзараш тоннаш химически продукташ арахийтай цо. Сурта тӀа (аьтта аггӀоралахьа лехаралар) бӀаргагу цу цеха венихагӀа вола аппаратчик Алабин Анатолий, аппаратчица Петрасова Таисия.

ХӀара дика хувцадуш латт Наьсаре района сурт. Советски Ӏедал далаьеха хьал дача наьха береш деша дагӀаш цхьа школа мара хиннац цига. Бакъда, хӀанз хӀара юрта я школаш, клубаш, библиотекаш.

Дукха ха йоацаш гарад Наьсарена хиннай Наьсарен-Вознесенских. Укхаза хьахиннай гӀалгӀай белхлой класс. Укх шера болх бе йолаеннай цхьаьнха а йоакха предприятеш — трикотажни фабрика. Дукха гӀалгӀай кхалнах ба чоалханерча машенашца болх беш. Царна ца хоар дӀоахьехам а новкъостал деш а я бригадир Бериева Нина. (Из йоана бӀаргагу аьрда аггӀоралахьа лакха латтача сурта тӀа).

Вай мехка сей деш а лаьнцӀаш а ба гӀишлошьхьчун болх. «Грозпромстрой» треста № 4 йолча гӀишлой - монтажни управлене кхоалагӀча участка болх беш а каменщица Юсупова Малика. «Малик» яхача кооперативни гаьрхӀа 66 квартира йола цӀа хьендаш я цо болх бу участок. ЦхьоалагӀа вай хьатӀакхоачашча цӀа хьалдетта бола белхи бар хьамацашц, бахьда уж хӀинзаеха болх бан базннаб. Цига лаьнцаш дагьа лаьцад Юсупова Маликас а.

И. Пленова суртеш.

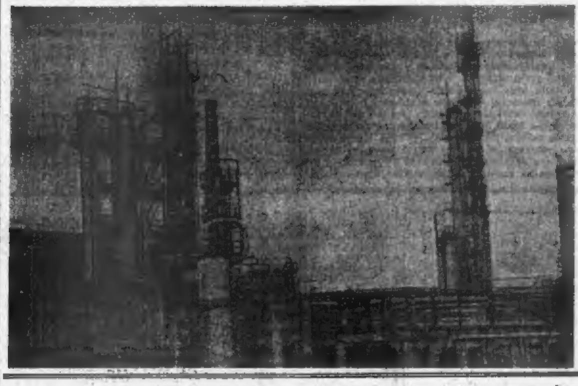

ЯЬССАЧА АРА БИЛЛА БОАХАМ

ВорхӀ-бархӀ шу хьалха укхаза хиннача хоаш ца из Грознера бола гӀен Ачалкхера Моздоке боден шишкъ вӀашагӀкхетача аьда аггӀорахьа кхача шаьрача ара нагена теха чаьтараш санна пхи акх цӀа мара хӀама ца хиннарга.

ХӀанз хьажал лаьтта кӀалхара хьалтӀаьлча санна юрт хьаддинай укхаза. ХӀана укхаза 550 соагӀа цӀа, электрически лампаш йоат, колонкашка хи колонкаш ягӀа, улицаш кхоалаш латт кьонача гаьнашка.

1959 шера чоттадаь доахан кхоаба «Алханчуртский» совхоз вӀашагӀоллача хана цуй Централь ни усадьбе ехкаш Ӏойлаза лаьрхӀар оахь. Цу хане дене десӀаухам, хоалуш йоагӀа тха Керда-Редант.

Къе ер совхоз юхханна, хала дар хьалхара гӀа баккха. КӀезига дар доахан, уж а кхаба магацар. Ца шера оала пачхалкхена дӀаделар 105 тонн дукх. Из мел кӀезига ю хоргда 1966 шера оала дӀаленнача 1300 тоннага хьежача. ХӀама ца эннаю кхайтала дукагӀа!

Ингта айенай тха боахама экономика а маьха вахара тоеа а. Шу дӀадоахц оаха 100—120 эзар сома цӀена пайда ца беш. 1965 шу геттара «хьувкьаме» хилар. Цу шера оаха 500 эзар соагӀа сома пайда бир.

Ингта кхоа йиза хилча наьха хьашташ кхоачабе а тоаба хул. 1964 шера доӀа оаха хьаьльча а хьалъеш латтача а школашка, берий яслешка, нах чубахача шеношка, маькъашка хӀамдолча тхоай хьайбаш лададерашта доагӀа хӀамашка дӀадахийтал хӀама ца эшаш 766 эзар сом ахча.

Города хьисане ерзаш латт къона Керда-Редант. Укхаза ертагӀьух хидхазаш вӀаштӀараь шенош, тикаш, быткомбинат, кхыйола объекташ. Вохьлошта дӀа-хьа аха автобус ийцай.

Дукха балхаш даьд шийчотах совхозо ший отделенешка: Йоахача, Юкъерча Ачалкхе, ЖӀайрахьа. Цу юрташка оаха хьалдаьд 50 соагӀа цӀа, бешеш, йоакха школа-интернат.

ХьалхагӀа догӀа дийлхача машин, верда дӀа ца йохалуш хинна наькъаш хӀанз жагӀа а билла тоалаьд.

Мичара доагӀа тхона из рузкъа? Керттера беркатаь хьаст — лаьтташ за. Цунна оаха доаддарах агротехнически бокъонех деладарах пачхалкхенгара деха ца дезаш тхона доагӀаьр а ялат а лу цар. 1400 бежани хьакхарчи оахош кхоабаш, наьха кхоӀар гӀа дахь дийзаш тха. Доалахошта дала а хул из тхога.

Даьзахача шера оаха чуйхлар 107.980 центнер ялат (план 79.650 центнер).

Тхоаьшта задани йоаццаче а пачхалкхена дукха ялат дӀател оаха хӀара шера. Дика хьуньъ тха лаьташка аьлаш а силоса дӀайийна хьажкӀаш а. Даьзахача шера оаха Ӏалашйир 2300 тонн йола 34580 тонн силос. Из доакъар да пленал соагӀа 100 тонн хилаль.

ДогӀаш делаш хала ахка дар дӀаьахар, хӀаьта а совхоза хьалхегахой тӀехьашка балхезар цу халонашца. Ца тахкийташ кӀалхаргдаьккхар дика хьийнка зоакъар. Цудукхьа нене доацаш Ӏа доаккх хьейбаша. Лаазах доагӀа доаал ӀотӀахкет.

Тхо тийша да хӀанзалка санна цкх пятилетка кхоалагӀча шера задани а дукха тӀехкхоачашъергхилалах. Торонаш йоалаш я. Дукха дулх да тӀаа я тха укх шера доамашкара а. Цига хьайбаш доаждара хӀанзакха кийча еш да тхо.

ХӀана хьатӀаьттай совхоза коллектива эггара бехктокхамегӀа йола ха. ДӀадоладеннад кхашкара бӀаьстан балхаш. Хьинаре къахьег ахархошна. ГӀуйрийна ахаза дӀаса лаьттаьш дьхха бала боахк, кийча да хӀалув фу а.

Тха 64 коммунист чувоагӀача партийни организаце кулгал а деш шийна хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдеш хьайоагӀа тха хьайбаш кхоабача совхоза коллектив. ХӀана в я тхога Российски Федераце дӀа-хьатела Ше байрах, хӀаьта дӀахеца дага а даш тхо из.

А. ЛЬЯНОВ,
МаьгӀабийнарча «Алханчуртский» [illegible]

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ХА ТУВЛА ЦА ЙОЛИЙТАШ

Кхашкара балхаш дӀадоладе йиш йола хьалхара денош хьатӀаотташе а кхашка арабаьлар Грозненски района механизатораш. Района боахамашта юкъе дикагӀа лел бола Старо-Юртовски совхозен Ленина цӀерагӀча колхозен.

— Селхан доа уллар лоамий бесешка, — йоах Старо-Юртовски совхоза тракторно-полеводчески бригада бригадира гӀончас Баталов Вахас, — хӀаьта тахан ялат дӀаде доладир оаха.

Дале а ялат дӀадера балхаш соаде дийзар догӀв доладалар бахьан долаш. Цхьабакъда, сеяльщикаш кхашкара дӀайахабале а шоай балхаш вӀалла а лаьгӀдизар лаьттанцара тӀоалад дӀакъовлаш макхаш доахараша. Трактористаша Халидов Шамсудде, Дудуркаев Заьламхана догӀа дийлхача шии дийлахьа 180 гектар долча гуралхьа дийнача ялата макхаш лаьхар. Цул тӀехьагӀа, горох дӀае болабелар уж.

Йиъ тракторни агрегат я хӀанз цхьоалагӀча отделене горох дӀаеш. Сеяльщикашта юкъе лаьржача социалистически яхье хьалхара моттиг дӀахецаш трактариста Ахаршаев ВахӀида. ХӀара дена ткъеь гектара тӀа горох дӀаюв цо. ХӀанале 250 соагӀа гектара тӀа хӀайийна лаьнаъ горох. Еррига дӀае езачох ах соагӀа я из.

Горох дӀае йолаьча дийнахьа доакъара лаьрхӀа горохаца абаь мукх дӀабе болабелар шоалагӀча отделене механизатораш Муцуев Ӏалви, Кулиев Висит. Дукхъал кхаь дийнаьла йистебаьлар уж доакъара культура 220 гектара тӀа дӀайийна.

Кхашкара балхаш дӀадоладаь дукха ха ене а дукха балхаш даьд совхоза кхаш леладераша. Макхаш лаьхад кхо эзар гектар зяба, цхьа эзар гектар соагӀа долча гурахьа дийнача ялата.

— Боккхача лоархӀаме а бехктокхаме а гӀулакх да гурахьа дийнача ялата макхаш лахар, хӀана аьлча хӀара баьцоагӀа, зерае еэ, — йоах совхоза керттерча агронома нов. Федорова.

ХьатӀадаьнна ялат доа ца дара боккха терхам тӀабохийт механизатораша Дудуркаев Заьламхана, Хасуев Эмле, дале а царна карагӀоал хӀара сменах 75—80 гектара тӀа уж балхаш де.

Цу балхашта нийсса шекара свекла дӀае лаьрхӀача участкаш тӀа культиваци еш ба механизатораш. Къахьегама овсарле лакха йолаш бола бу укхаза совхозе шӀи хеза волча механизированни звено кулгалхочо Эльмурзаев Висита. Пленах 16.5 гектара тӀа мара е ца езача 20 гектара тӀа культиваци ю цо хӀара сменах. БӀезэг-дукка лаьтта вӀоахлушие а ведалургва из цу лаьтта шекара свекла дӀае.

Цхьан дешаца аьлча, дика ду укхаза кхашкара балхаш.

Е. МАКСИМЕНКО.

ИЗРАИЛЬСКИ АГРЕССОРАШ БЕХКЕ БАЬБ

НЬЮ-ЙОРК, 25 март. (ТАСС). Дийнаьна Иаькха дискусси дечул тӀехьагӀа ООН-а Кхерамзлен Совето, ООН-а Устава тӀом сацабара хьакьехьара резолюцеши чӀоагӀа тиихаьрг а лаьрхӀа Израиль бехке йир ца Иорданена духьаша боккха тӀом болабаьрах.

Массаво раьза а лоаца тӀазбуца Кхерамзлен Совета председатель Усман Диопа (Сенегал) дӀачувинна резолюце проект.

Совето хьахаьийнадар, цу тайпара «тӀома репрессий» вахта а тӀом сецабара резолюцеш цӀенхаьмта тӀакхачена дикъ кхы тайпа гӀулакхаш а Совета ла йиш йолаш ца хилари уж тайпа актиш кхы цӀаьккха ца хуийтинга Ӏадлашдар духьа кхы а эффективнегӀа долча гӀулакхашка хьажанза Совет дегӀбаалаш хилари.

Кхерамзлен Совета решенех тӀакхачеча агрессора духьала уж тайпа санкцеш чакхйоакхига оттадаьд ООН Устава VII-ча корта тӀа. СССР вихала Я. А. Малика дӀахайтар, нагахьа санна Совета цу тайпара решени тӀеаце, уж санкцеш чакхйоахача дагӀа ладе Советски Союз кийча хилар.

Ца бегандьаьнкхар, къоабаьль резолюци — из Кхерамзлен Совето деазачех кӀезигагӀа дар мара ца хилар. Тоаьт Иорданен Ӏарбой кхыча пачхалакхенашта негаш хинна из резолюци тӀачӀабар, Израиль кӀалхарьяьнха, Советага агрессораца а агресси бола лачбенечунца а цхьатарра мель лацийта, израильски окупантанта духьало бенашцаша хьовсш лаьттабела дехкарах йола иӀаьахьчан резолюце проект къакхаьа гӀартаю США-и Англи вахалаш цхьайтагӀа шоай низ кхарчар лаьрдаь дахалахьа а.

Кхыметтих из шоай чекх ца делча дисачул тӀехьагӀа А. Голдберг (США) гӀертар СССР, Пакистана, Ирака, Венгре, Иордане, дукхача кхыча пачхалий делегацеш шоай лоӀамерча Ӏарбой пачхалакхенашта духьалар. Ца агресси нийса актиш Израила йолаьга бегъенца хьалленаш кхалар кьоархӀа болча кьоакъа резолюце кестае.

Кхерамзлен Совете хиннача дискусси геттаре дика бӀаргагуш бахьдар, гаргарча малхбоаленера мецар США-си дунен халкъашта юкъерча системни хьалдавдаш болча Израила тайшача бахкаш империалистически агресси йолалар бахьан делаш дӀанийцача Ӏарбой оригача территорешкарар шоай бӀуш араяхкхалаца йолча хала дена кхерама кӀадлаттарг хилар.

ХАОТТАМ

Республике гӀолаъ Гроэнел тахан йоачаш а йоахаш, кӀезиг-дукха мархаш хургйа. Ӏуйренарча сохьатешка цӀьацхаскахьа дохк хургйа, малхбоалехьаре гӀолахха мух хьекхаргба. 10—15 градус йовхал хургйа.

Кхоана а цунах тарра ха латтаргйа.

МЕТЕОСТАНЦИ.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадуегӀа, хьажа

28 март

РАДИО

6.30 — Нохч-ГӀалгӀайчен лаьтталеладерхо (гӀалгӀай меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — «Передачий программа». 7.25 — Москва. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Эрмалой халкъа иллеш. 8.45 — «Юртa тахаварчи дийнахь» яха передача (нохчий меттала). 9.00 — Москва. 15.00 — Передачий программа. 16.05 — Къона тӀехье (нохчий меттала). 16.20 — «Горьких дола дош» яха передача (гӀалгӀай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала). 17.00 — Юрта боахама къахьегамхошта дола концерт. 17.30 — Вай индустриальни мохк (гӀалгӀай меттала). 17.45 — ЛадувгӀалаш къамаьл ду Максим Горькиз (эрсий меттала). 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 18.30 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

18.00 — Телевизиони кердадараш (гӀалгӀайи эрсийн меттала). 18.30 — Хьуэкъаш лакха хилийтара (нохчий меттала). 18.50 — Киноочерк. 19.00 — Нохч-ГӀалгӀай мехка Советски Ӏедал этта 50 шу дизарга. Къовсамел къахьега шу дизарга. «Революци ялан аларкхо. 20.05 — Передачий программа. 20.10 — «Фома Гордеев» яха художественни фильм.

29 март

РАДИО

6.30 — Нохч-ГӀалгӀайчен лаьтталеладерхо (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.10 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.20 — Передачий программа. 7.25 — Москва. 8.15 — «Ленинан некъ» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.45 — «Къона тӀехье» (гӀалгӀай меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Передачий программа. 16.05 — «50 шера юбилей» яха передача (гӀалгӀай меттала). 16.25 — Керда хоамаш (гӀалгӀай меттала). 16.40 — Нохч-ГӀалгӀай мехка Советски Ӏедал этта 50 шу дизаре хетаь передача (нохчий меттала). 17.30 — Нохч-ГӀалгӀай ашараш. 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Москва.

ТЕЛЕВИДЕНИ

18.00 — Телевизиони кердадараш (нохчийн эрсийн меттала). 18.35 — «Кердача цӀеношка ваха чухара» яха киноочерк. 18.45 — Юрта боахама зоний школа. Хий лекхача лаьттаех дикагӀа пайда эца. 19.20 — Киножурнал. 19.30 — М. Горький вен 100 шу дизарга. Горький, берашна. 19.50 — Берашта дола фильм. 20.00 — Шун хаттарашта жоп лу оаха. Городской автотранспорта балхах. 20.20 — Передачий программа. 20.25 — «Васса Железнова» яха художественни фильм.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина уама, 11 (3-гӀа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-88; редактора зам.—3-39-11; бехктокхана секретара—3-34-38; партийни вахарен, культурни, промышленностен отделий—3-42-30; юрта боахамен письмойн отделий—3-42-28.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-38; зам. редактора—3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.

«Грозненский рабочий» издательство [illegible] Революци проспект, 7/84.

Типографие из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ04057. Заказ № 1514.